

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞLENCE HAYATIMIZIN DEĞİŞİMİ VE MEKAN
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
(BEYOĞLU ÖRNEĞİ)

Mimar Pınar HADİMLİ

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

P-95012

Tez Danışmanı: Yrd Doç Dr. Ömür BARKUL

Y. doç. dr. ÖMÜR BARKUL

Ömür Barkul

Doç. Dr. ALPER ÜNLÜ

Alper Ünlü

Doç. Dr. Oya Pakdiç

Oya Pakdiç

İSTANBUL 2000

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
1 GİRİŞ.....	1
2 EĞLENCENİN SOSYAL ve KÜLTÜREL ANLAMDA DEĞERLENDİRİLMESİ	3
2.1. Eğlencenin Tanımı.....	3
2.2. Eğlence İhtiyacı.....	3
2.3. Eğlence Çeşitleri.....	3
3 İSTANBUL'DA EĞLENCE HAYATININ TARİHSEL SÜRECİ.....	4
3.1. Bizans Döneminde Eğlence.....	4
3.1.1. İmparator ve soylular arasında eğlence.....	4
3.1.1.1. Kutlama törenleri ve ziyafetler.....	4
3.1.1.2. Pantomim gösterileri.....	5
3.1.1.3. Dans gösterileri.....	5
3.1.2. Halk arasında eğlence.....	5
3.1.2.1. Karnavallar.....	6
3.1.2.2. Panayırlar.....	6
3.1.2.3. Araba yarışları.....	6
3.2. İstanbul'un Fethinden Cumhuriyet Dönemine Kadar Süren Eğlence.....	7
3.2.1. 15.Yüzyıl'da eğlence.....	7
3.2.2. 16.Yüzyıl'da eğlence.....	7
3.2.2.1. İlk kahve ve kahvehaneler.....	7
3.2.2.1.1. Kahvehane kullanıcıları.....	9
3.2.2.1.2. Kahvehane mimarisi.....	9
3.2.2.2. Semai kahveleri.....	10
3.2.2.2.1. Semai kahveleri mimarisi.....	10
3.2.2.6. Deniz gezileri.....	11
3.2.2.7. Sarayda müzik.....	11

3.2.3.	17. Yüzyıl'da eğlence.....	11
3.2.3.1.	Karagözcülük.....	12
3.2.3.2.	Orta oyunu.....	12
3.2.3.3.	İlk tütün.....	12
3.2.3.4.	Kuvvet oyunları.....	13
3.2.3.5.	Meddahlık.....	14
3.2.3.6.	Enfiye.....	14
3.2.4.	18. Yüzyıl'da eğlence.....	15
3.2.4.1.	Kağıthane alemleri.....	15
3.2.4.2.	Meyhaneler.....	16
3.2.4.3.	Cirit.....	18
3.2.5.	19. Yüzyıl'da eğlence.....	18
3.2.5.1.	Direklerarası.....	18
3.2.5.2.	Tiyatrolar.....	20
3.2.5.3.	Bayramlar.....	21
3.2.5.4.	Boğaziçi Eğlenceleri.....	21
3.2.5.5.	Kadınların eğlence hayatına girmesi.....	22
3.2.5.6.	Klüpler.....	23
3.3.	20. Yüzyıl'da Eğlence Hayatı.....	23
4.	19. YY' da BEYOĞLU 'NUN FİZİKSEL, SOSYAL, KÜLTÜREL ve MİMARİ BAĞLAMDA DEĞİŞİM - GELİŞİM SÜRECİ.....	25
4.1.	Kent Strüktürü İçindeki Yeri.....	25
4.2.	Sosyal ve Etnik Yapı.....	25
4.3.	Sokak Dokusu ve Mahalle Kurgusu.....	26
4.3.1.	Yapı türleri.....	27
4.3.1.1.	Konut.....	28
4.3.1.2.	Ticaret yapılar.....	29
4.3.1.3.	Oteller.....	29
4.3.1.4.	Okul Yapıları.....	31
4.3.1.5.	Kamu yapıları.....	32
4.3.1.6.	Dini Yapılar.....	33
4.3.2.	Yapı- parsel ilişkileri.....	33
4.3.3.	Yangınlar ve Sokak Dokusu Değişimi.....	33

4.4.	Eğlence Mekanlarının Sokak Dokusu İçindeki Yeri.....	35
4.4.1.	Kent içindeki sosyal yapının değişimi.....	36
5.	20. YY' DA BEYOĞLU EĞLENCE HAYATINDAKİ SÜREÇLER.....	39
5.1.	İlk Barlar.....	39
5.2.	Beyaz Ruslar.....	39
5.3.	Cumhuriyetin İlanından Sonra Eğlence Hayatı.....	42
5.3.1.	1930-1940'lı Yıllar.....	43
5.3.1.1	Gazinolar.....	43
5.4.	Beyoğlu Çehresindeki Değişim.....	43
6.	21. YY' GİRERKEN BEYOĞLU EĞLENCE HAYATI.....	45
6.1.	Analiz edilecek Bölge Sınırları.....	45
6.2.	Analiz ve Anket Çalışmaları Kapsamı.....	47
6.3.	Sokak Analizi.....	48
6.3.1.	Yapı strüktürü	48
6.3.2.	Kat yüksekliği	49
6.3.3.	Fonksiyon analizleri.....	50
6.3.3.1.	Eğlence fonksiyonu dağılımı.....	51
6.4.	Mekansal Analizler.....	52
6.4.1.	Plan.....	52
6.4.2.	Cephe/ Fotoğraf.....	53
6.5.	Anket Değerlendirme.....	56
6.5.1.	Enternasyonal müzik yapan eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması / Grafik.....	59
6.5.2.	Yerel müzik yapan eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması / Grafik.....	61
6.5.3.	İşletmenin özelliğinden dolayı tercih edilen eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması / Grafik.....	63
7.	EĞLENCE KÜLTÜRÜNÜN BEYOĞLU'NA GETİRDİĞİ OLUMLU/ OLUMSUZ ETKİLER (DEĞERLENDİRME).....	65
8.	SONUÇ.....	67
	KAYNAKLAR.....	69

EKLER	71
ÖZGEÇMİŞ	79

ŞEKİL LİSTESİ

	sayfa
Şekil 3.1 Türk kahvesi: Yasaklama ve fetvalar İstanbul'un dört bir yanında kahvehaneler açılmasını engelleyemedi. Kahveler İstanbul'un eğlence hayatında önemli bir yer tuttu.	8
Şekil 3.2 Çubuk içen kadın (Sevengil,1985)	13
Şekil 3.3 Zorbaz: Eğlencelerde kuvvet oyunlarına yer verilmesi alışkanlığı, bu tür oyunlara düşkün olan IV. Murat zamanında başladı (Sevengil, 1985)	14
Şekil 3.4 Göksu mesiresi: III.Ahmet döneminde canlandırılmış, yüzyıllar boyu ilgi görmüştür.	16
Şekil 3.5 Meyhane: Büyük içki fiçilerinin ve küplerinin sıralandığı içkinin yanısıra çubuk ve nargilede içilebilen meyhanelerin eğlence dünyasında özel bir yeri vardır. (Sevengil, 1985)	17
Şekil 3.6 Direklerarasının 19.yy.'daki görünümü (İstanbul Ansiklopedisi, cilt no:3)	19
Şekil 3.7 Direklerarası'nın ünlü kantocuları (İstanbul Ansiklopedisi, cilt no:3)	20
Şekil 4.1 Pera Caddesi'nden görkemli bir örnek (Akın, 1998)	28
Şekil 4.2 Pera Palas Oteli (Akın,1998)	30
Şekil 4.3 Pera Palas'taki konser programı ve menüyü veren bir ilan (Akın, 1998)	31
Şekil 4.4 Altıncı Daire-i Belediye Sarayı (Bugün Beyoğlu Belediye Başkanlığı)	32
Şekil 4.5 Pera yangınının yayıldığı alan	34
Şekil 4.6 Taksim Bahçesi Planı	35
Şekil 4.7 19.yüzyıl sonunda Pera Caddesi	37
Şekil 5.1 Beyaz Rusların İstanbul'a akınlarından sonra bambaşka bir renge kavuşan Pera'da birbiri ardına açılan eğlence yerlerinden Novotny, Ros Noir ve yakın geçmişe kadar yaşayan Degustation'un ilanları	40
Şekil 5.2 Ünlü Turkuvaz Restoranı'nda hizmet veren Beyaz Rus servis hostesleri	41
Şekil 5.3 'Salahattin Giz'in 1930'lu yıllardan bir fotoğrafında İstiklal Caddesi'nin görünümü'	42
Şekil 6.1 Gündüz Büyükparmakkapı Sokak	52
Şekil 6.2 Katharsis Rock Cafe	52
Şekil 6.3 Hasnun Galip Sokak'ta konut dokusu içinde yer alan	53

Türkü kafelerden örnek: Yörem Kafe Bar

Şekil 6.4 Alternatiflerin yeri: Robin Hood 54

Şekil 6.5 Hasnun Galip Sokak'ta farklı bir mekan: Umut Ocakbaşı 55

ÖNSÖZ

Mimari tasarım ilkeleri arasında önemli bir yer tutan ‘sosyal çevre-tasarım ilişkisi’ nin ele alınıp incelendiği bu tezde, değişen eğlence anlayışımız ve mekana yansımaları baz alınarak araştırılmıştır. Bu araştırma mimari ve sosyal çevre olarak Beyoğlu semti ile sınırlandırılmıştır.

Tezin hazırlanması esnasında yol gösteren ve kişisel ilgi alanım olan ‘eğlence hayatımız’ üzerine kurulu bir konuyu araştırmam konusunda destek olan tez danışmanım Yar.Doç.Dr. Ömür Barkul’a teşekkür ederim.

Temmuz 2000

Pınar HADİMLİ

ÖZET

Sosyal çevre-tasarım ilişkisi kapsamında; “Eğlence anlayışımızın nasıl değiştiğini araştıran bu çalışmada, Bizans dönemi İstanbul’undan bugünün 21.Yüzyıl eşiğindeki İstanbul’una kadar eğlence hayatı üç bölümde incelenmiştir: Bizans dönemi, Fetih sonrası dönem (Cumhuriyet dönemine kadar), Cumhuriyet sonrası dönem.

Eğlence hayatının tarihsel sürecini incelediğimizde İstanbul sınırlarında yaşayan azınlıkların eğlence hayatına çok büyük katkıları olduğunu görüyoruz. Bilhassa Tanzimat sonrası; 19. Yy. İstanbul’unda İmparatorluğun batılılaşma çabalarının da etkisiyle azınlıklar ve onların yaşadığı Pera bölgesi çok önem kazanıyor. Bu sebeple araştırma ağırlıklı olarak Beyoğlu bölgesini incelemeyi hedeflemiştir.

Beyoğlu bölgesi incelenirken özellikle 19. Yüzyılda ‘da Pera’da yaşayan yerleşik nüfus, konut dağılımı, mahalle kurgusu, dokunun oluşmasını etkileyen yangınlar, eğitim kurumları gibi bir takım parametreler eğlence hayatı paralelinde incelenmiştir.

Günümüz eğlence hayatı ise özellikle kaotik bir yapı sergileyen; farklı farklı eğlence anlayışlarını aynı doku içerisinde birleştiren “Büyük Parmakkapı Sokak ve Hasnungalip Sokak“ üzerinde incelenmiştir.

Sözü geçen her iki sokakta da tipik eğlence mekanlarında; kullanıcılar ve işletmeciler ile anket yapılmış; neden o mekanları tercih ettikleri sosyoekonomik ve kültürel açıdan incelenmiştir. Yine anketler neticesinde toplumun eğlence hayatının nasıl değiştiği yönünde bulgular alınmıştır.

Bu çalışmanın sonunda; Beyoğlu gibi kültürel rengi çok yoğun olan bir dokuya yeni bir eğlence mekanı kazandırırken, tasarımcıların dikkat etmeleri gereken tasarım parametrelerini anketler ve analizler doğrultusunda ortaya koymak hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Beyoğlu, sosyo-kültürel değişim, yapay çevre

SUMMARY

Social environment – in the concept of envisagement; “ in this project the concept of enjoyment from Bizans’ İstanbul to today’s 21st century İstanbul is investigated in three parts; Bizans period, period after Fetih (until the period of Cumhuriyet), and after Cumhuriyet. When the evolution of entertainment through the history is investigated it was seen that minorities living in İstanbul have great contribution in this concept. Especially after Tanzimat, in 19th century with the struggle of Empire to westernize, minorities and Pera where they live become more important.

Thus Beyoğlu was chosen as the pilot area for this investigation. While investigating Beyoğlu, people living in Pera in 19th century, residence dispersion, neighborhood, fires that affect Pera education associations are all investigated through the life-time of entertainment. Today’s entertainment life is investigated at “Büyük Parmakkapı Sokak” and “Hasnungalip Sokak” in which different concepts of enjoyment can be found together.

At two streets mentioned above polls are taken with the managers and visitors of the entertainment places, and asked the visitors the reasons of choosing these places and the results are investigated in a socioeconomic and cultural manner. Results of these polls help us to make suggestions how enjoyment life of society changes with time.

At the end of this work, it is aimed to define the design parameters of what the designers should have taken into account in the way of analyses and questionnaire while gaining a new entertainment place to a region like Beyoğlu having very condensed cultural colors.

Keywords: Beyoğlu, socio-cultural changes, built environment

1.GİRİŞ

“Hoşça vakit geçirmek” anlamına gelen eğlenmek yüzyıllar boyunca tüm dünyada insanlar için önemli olmuştur. Dünden bugüne her dönemde eğlenmeyi zaman zaman yaşamsal sıkıntılardan uzaklaşmak, zaman zaman inançlarının, gelenek ve göreneklerinin uzantısı olarak görüp buna önem vermişler, eğlenme eylemi için özel mekanlar oluşturmuşlardır. Kuşkusuz bu eylem her din, millet, ırktan insanlar arasında farklılıklar gözetebilir. Ancak bugün 21. Yüzyıla girerken; tüm bu farklılıklara rağmen eğlence anlayışının da evrensel bir ifadesi neredeyse oluşmuş gibidir.

Bu tez kapsamında İstanbul’daki eğlence hayatı Bizans döneminden bugüne değin incelenecektir. İstanbul’un tarihteki önemi, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması kuşkusuz İstanbul’daki eğlence hayatını da her dönemde renklendirmiştir. Fetih sonrası müslüman Osmanlı halkının gayri-müslim azınlıklarla, yabancılarla yanyana yaşaması; kültürel ve sosyal açıdan her iki topluluğun da birbirleriyle etkileşimini doğurmuştur. Bu etkileşim mahalle ölçeğinden taşıp, kent ölçeğine kadar gitmiştir.

Tanzimat sonrası “Batılılaşma” çalışmalarının öngördüğü yeni kent kurgusu ve özellikle “Pera” bölgesinin o dönemdeki Avrupa kentlerine eşdeğer oluşumu araştırmanın Beyoğlu bölgesine kaymasına sebep olmuştur. Bilhassa 19.Yüzyılda Pera bölgesi İstanbul eğlence hayatı açısından; kafe-şantanları, kabareleri, tiyatroları, baloları, ülkelerindeki devrimden kaçan Beyaz Rus servis elemanları, Avrupadaki örneklerinden farkları olmayan otelleri ile sonderece şaşalıdır.

20. Yüzyıl ortalarından itibaren Beyoğlu’nun bir çöküş dönemi yaşaması, bilhassa II. Dünya Savaşı sonrası yabancılara uygulanan varlık vergisi İstanbul’dan göçü doğurmuştur. Zaman içinde yabancılar ülkelerine döndüler. Rum nüfus düştü; İsrail Devleti’nin kurulması ile ise Museviler göç ettiler.

Çöküş döneminin Beyoğlu’su ise; yabancılardan boşalan yerlere kırsal kesimden gelen misafirleriyle farklı bir eğlence anlayışının getirisi olan “Bar-pavyon-fuhuş” üçlüsüne yer verir oldu.

Tez kapsamında bugünün Beyoğlu'su ve eğence hayatı ise; renkli bir mozaiğe sahip olduğu için pilot alan seçilen "Büyükparmakkapı Sokak" ve "Hasnugalip Sokak" ta incelenecektir. İnceleme mevcut doku üzerinde yer alan farklı müzik türlerinin ön planda tutulduğu, farklı eğence anlayışları öngören mekanlarda yapılacaktır. Bu mekanların kullanıcıları ve işletmecileri ile ayrı ayrı anketler yapılarak; kullanıcının o mekanı tercih etme sebepleri, sosyo ekonomik, kültürel altyapıları gibi birtakım parametreler ışığında kullanıcı profili ve mekan arasında bir bağ oluşturulmaya çalışılacaktır.

2.EĞLENCE'NİN SOSYAL, KÜLTÜREL, KENTSEL VE MEKANSAL ANLAMDA İNSAN HAYATINDAKİ YERİ

2.1 Eğlencenin Tanımı

Sözlük anlamı 'neşeli, hoşça vakit geçirmek' anlamına gelen eğlenmek belki de yaşamımızın pek de farkında olmadığımız önemli olgularından biridir.

2.2 Eğlence İhtiyacı

Her dönemde insanlar eğlenme, eğlenerek dinlenme ihtiyacı duymuşlardır. Kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk ayrımı olmaksızın gündelik yaşamın yorgunluğu kişiler tarafından eğlenerek hafifletilmeye çalışılmıştır. Bu insanın yaradılışı gereği çok doğal bir davranıştır. Sosyal bir varlık olan insan, eğlenme eylemini gerçekleştirirken toplumdan da ayrı düşemez.

2.3 Eğlence Çeşitleri

Gece hayatından kültürel sanatsal ağırlıklı gösterilere, spordan açık hava eğlencelerine, gezilere, mesirelere, restoranlardan kulüplere, meyhane ve kafelerden kumarhanelere, festivallerden kutlamalara, törenlere şenliklere kadar geniş bir yelpaze akla gelmektedir.

3.İSTANBUL'DA EĞLENCE HAYATININ TARİHSEL SÜRECİ

3.1. Bizans Döneminde Eğlence

Bizanslılarda eğlence hayatına baktığımız zaman imparator ve soylular ile halk arasında yapılan eğlence biçimlerinde farklılıklar olduğunu görüyoruz.

3.1.1. İmparator ve Soylular arasında eğlence

İmparatorun ve soyluların saraylarında, zenginlerin saray yavrusu konaklarında başlıca eğlence türleri; çeşitli kutlama törenlerine eşlik eden ziyafetler, bu ziyafetlerin tamamlayıcı parçası olan pandomim, taklit, parodi gibi gösteri sanatı kapsamındaki oyunlar; kitara denilen bir çeşit lirle yapılan müzik, bu müziğin eşliğinde söylenen şarkılar ve yapılan danslardı. Ayrıca yine saraylarda, soyluların ve zenginlerin evlerinde satranç, tavla türü oyunlar da oynanırdı (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.1.1. Kutlama törenleri ve ziyafetler

Bizans'ta soyluların ve zenginlerin en önemli eğlencesi olan ve sadece yemek içmekle kalmayıp başka eğlence çeşitlerini, dansı, müziği, gösteri sanatlarını da içeren sumposionlar (ziyafet), dinsel bayramlarda ya da imparatorluğun önemli kutlama günlerinde, ayrıca da düğün, doğum vb olayları kutlamak üzere düzenlenirdi. İmparatorun doğum günü, taç giyme, zaferle biten seferlerden dönüşde ziyafetlere vesile olurdu.

Resmi ziyafetlerin dışında, evlerde de ziyafetler verilir, konuk çağrılırdı. Ev sahibi ve misafirler yemek yenen mekandaki büyük bir masanın etrafında toplanırlar, eski Roma adetlerinin bir uzantısı olarak, sandalye ve taburelere oturdukları gibi divan ve yataklara da uzanırlardı. Böyle davetlerde de din adamları özel itibar görürler ve ev sahibinin sağında otururlardı. Kadınlar ve çocuklar ayrı bir odada kendi aralarında yer içerler, erkeklerin eğlencesine nadiren katılırlardı. Ev sahibi yemeklerden olduğu kadar şarap, müzik, taklit, pandomim gösterileri, dans gibi eğlencelerden de sorumluydu (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.1.2. Pantomim Gösteriler

Ziyafetler sırasında konuklara hediyeler dağıtılır, pantomim, şarkı, müzik ve dans gösterileri yapılırdı.

Gösteri sanatı içinde ele alınabilecek başlıca eğlenceler pantomimcilerin, soytarıların, hokkabazların gösterileri; parodiler, müzik eşliğinde okunan eserlerdi. Bizans döneminde, özellikle de geç Bizans'ta, tiyatro öneminden çok şey kaybetmiş, hatta aktörler, "mimos" denen oyuncular, pantomimciler, taklitçiler aşağı görülmuş, ahlaksız ve serseri sayılmışlar; Bizans'ta eğlence hayatının da bir parçası olan hiciv büyük ölçüde parodi biçiminde gelişmiştir.

Gösteri sanatları oyuncular arasında, "timelikoi" adı verilenler ve "epithalamia" denen özel tören ve düğün şarkılarını müzik eşliğinde söyleyenler saygın bir konumdayken "mimoï" ve "skenikoi" denilen maskaralar, soytarılar, komikler aşağı görülürlerdi (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.1.3. Dans gösterileri

Bizans'ta eğlence olarak dans da önemliydi. Bizans, dansı eski Yunan ve Roma kültüründen almıştı. Kilise tiyatroyla birlikte dansı da yasaklamaya çalışmış ancak her dönem dansı savunanlar da çıkmıştı. Tiyatro ile birlikte sahnede dans gösterilerinin önemini yitirdiği, giderek kaybolduğu dönemde de dans Bizans saraylarındaki eğlencelerin parçası olmayı sürdürdü. Sadece saray eğlencelerinin parçası olarak da kalmayıp toplumun her katında rağbet bulan bir eğlence oldu.

Tavernalarda erkekler ve kadınlar müzik eşliğinde ve el çırpılarak dans ederlerken dansözler de sanatlarını saraylarda, zengin konaklarında sergileyerek Bizanslıların her katmanından halkı eğlendirmeyi sürdürdüler (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.2. Halk Arasında Eğlence

Halkın başlıca eğlencesi ise yılın belli günlerindeki karnavallar; Hippodrom'daki araba yarışları; yine Hippodrom'da veya büyük meydanlarda yapılan kutlama veya zafer törenleri sırasındaki çeşitli gösteriler; panayırlar sırasındaki oyunlar, yarışlar; ayı, maymun vb

hayvanlarla gezen ve halkı eğlendirmek için parodiler de yapan soytarılar, hokkabazlardı. Ayrıca sonraları taverna denilen “kapeleios”lar, şarap tacirlerinin dükkanlarının bir bölümünde açtıkları, şarabın yanında yiyecek de veren, daha sonraki dönemlerde müzik ve dansın da olduğu ve çoğu giderek batakhanelere dönüşen eğlence yerleriydi (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.2.1. Karnavallar

Bizans'ta, halkın eğlencelerinin başında karnaval geliyordu. Bizans karnavalı pagan tören ve bayramlarının izlerini taşıyordu. Maskeli olarak katılınan karnaval eğlencelerinde çoğunlukla kaba cinsel şakalar ve sataşmalar olurdu. Karnavallardaki aşırılığı engellemek için zaman zaman yasalar çıkarılmış, örneğin kostümlü gösteriler, rahiplerin asker veya hayvan kılığına girmeleri ya da yargıçların rahipleri taklit etmeleri yasaklanmıştı (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.2.2. Panayırlar

Bizans'ta halkın eğlence fırsatlarından biri de panayırlardı. “Panegiris” denen panayırlar esas olarak ticari amaçla kurulmakla birlikte halk buralara gösteri yapmaya, hünerlerini sergilemeye gelen soytarı, hokkabaz, canbaz ve benzerleriyle eğlenirdi (İstanbul Ansiklopedisi).

3.1.2.3. Araba Yarışları

Konstantinopolis'te halkın en önemli eğlencesi araba yarışlarıydı. Özellikle 4. ve 7. yy'lar arasında araba yarışları çok yaygın ve ünlüydü.

Araba yarışları Konstantinopolis'in kurulmasıyla başlamış, daha sonra bütün Bizans topraklarına yayılmış ve imparatorun (devletin) desteklediği, adeta resmi nitelikli bir gösteriye dönüşmüştü. 7. yy'dan sonra imparatorluğun diğer yörelerinde önemini kaybeden ve yapılmaz olan araba yarışları, Konstantinopolis'te imparatorluk ideolojisinin bir parçası olarak 1200'lere kadar önemli siyasal olaylara ilişkin kutlamalar sırasında sürdü. Bizans kaynakları 5. yyda Konstantinopolis'te yılda 66 bayram günü araba yarışı yapıldığını, bazı günler 20'yi aşkın yarışın art arda izlendiğini nakleder. De Geremoniis 10. yy'da ancak bir düzineye yakın bayram günü olduğunu ve günde en fazla 8 yarış yapıldığını yazar. 11. yy'da Konstanti-

nopolis'te araba yarışlarının önemini sürdürdüğü anlaşılacakla birlikte yarışlar 12. yy'dan itibaren yeni spor gösterilerinin ve turnuvaların yaygınlaşmasıyla iyice gerilemiş 1204'ten sonra kentin hayatından silinmiştir (İstanbul Ansiklopedisi).

3.2. İstanbul'un Fethinden Cumhuriyet Dönemine Kadar Süren Eğlence / Osmanlı Dönemi (15.Yüzyıl-18.Yüzyıl)

Bu bölümde Fatih'in İstanbul'u fethetmesinden itibaren İstanbul'daki eğlence anlayışları anlatılacaktır.

3.2.1. 15. Yüzyıl

İkinci Beyazıt 1485'de Galatasaray Kışlası'nı yaptırıp buraya alınan gençlere binicilik, silahşörlük, kemankeşlik dersleri verdirmeye başladığı zaman, bu okulun programına müzik öğretimi koymayı da unutmamıştı. Bu suretle vezirlerin konaklarında ve başka yerlerde saz meclisleri kurulmaya başlanılmış ve müzik, eğlence alemlerinin dayanak ve eksenine haline gelmişti. Gitgide dinde yasaklanmış olmasına karşılık, şarap da zevk araçları arasında müziğe yakın bir durum almış ve içki yeni İstanbullular arasında hayli yaygınlaşmıştı.

3.2.2. 16.Yüzyıl

16. Yüzyıl, İstanbul eğlence hayatına kahvehanelerin girdiği dönemdir.

3.2.2.1.İlk kahve ve kahvehaneler:

Kanuni Sultan Süleyman zamanında İstanbulluların damağı yeni bir zevk tattı: 1543 yılında gemilerle İstanbul'a ilk kez kahve getirildi. Olay büyük heyecana yol açtı. Hocalar her yenilik karşısında olduğu gibi son derece bilgisizce kestirip attılar:

- Haramdır!'

Aklı başında bilginlerden devrin şeyhülislamı Ebussuud Efendi fetva çıkarmış, kahve getiren gemileri daldırıp yükleriyle birlikte denize batırttırmıştı.Ne var ki; her yasaklanan şeye olduğu gibi kahveye karşı da ısrarlı bir tutkunluk sürüp gitti.

1554'te Hekim adlı biri Halep'ten, şemsi adlı biri de Şam' dan İstanbul'a kahve getirmişlerdi. Tahtakale'de bir dükkan açılmış, kahve pişirilip halka satılmaya başlanılmıştı. İşte İstanbul'un ilk kahvehanesi! (Sevengil 1985).

Şekil 3.1 Türk kahvesi: Yasaklama ve fetvalar İstanbul'un dört bir yanında kahvehaneler açılmasını engelleyemedi. Kahveler İstanbul'un eğlence hayatında önemli bir yer tuttu (Sevengil, 1985).

'Tahtakale 16.yüzyılda İstanbul'un belli başlı kozmopolit yerlerinden birisidir ve bu açıdan Galata'yı andırır. Fakat bir farkla. Tahtakale'nin nüfusu daha çok Arap, Acem, Hind, ve kuzey Afrikalılar'dan meydana gelmekte, bu etnik karışıma Avrupa ve Uzak Doğu'dan çeşitli mallar getiren denizciler de katılmaktadır. Bölge, her şeyden önce bir ticaret merkezidir. Bu tür merkezlerde görülen kültür çeşitliliği Tahtakale'yi, İstanbul'un dış dünyaya açılan kapılarından biri yapmış ve sözkonusu zenginlik bölgenin kozmopolit nüfusu tarafından geliştirilerek, alt kültüre özgü bir çeşit yaşam üslubu yaratılmıştır. Bu yaşam üslubunun temelinde eğlence kültürü yatar (Işın 1995).

3.2.2.1.1. Kahvehane kullanıcıları

İşte ilk İstanbul kahvehaneleri bu kültürel atmosfer içinde faaliyete geçmişler ve kısa sürede yaygınlaşmışlardır. Bu kahvehanelerin müşterileri kimlerdi? Bu soruya birbirinden çelişen cevaplar verilmiştir. Tarihçi Peçevi, ilk müşterilerin devlet ricalinden kimseler olduğunu yazmaktadır. Karşıt görüşte olanlar ise müşterileri ayaktakımı diye nitelemekte, daha orta yol izleyenler de müşterileri mahalle sakinleri ya da Müslüman cemaat olarak genelleştirmektedirler. Bu konudaki yaklaşımlar ne denli farklı olursa olsun, İstanbul'daki kahvelerin gündelik hayat içinde, toplumun her kesiminde açık birere kültürel iletişim merkezi sayılabilecekleri kesindir. Kahvehaneler, gündelik hayatın kültürel dolaşımı içinde toplumsal iletişimin çok yönlü gerçekleşmesini sağlarken, aynı zamanda İstanbul'un ilk kapalı genel eğlence merkezleri olmuşlardır (Işın 1995).

3.2.2.1.2. Kahvehane Mimarisi

Kahvehane tarihine baktığımızda görüyoruz ki ne yasaklamalar ne fetvalar İstanbul'un dört bir yanında genel kahvehanelerin açılmasına engel olamamış. O dönemin kahvehane tasvirini Refik Ahmet Sevengil ' İstanbul Nasıl Eğleniyordu? 'adlı kitabında şöyle yapmaktadır: Bu kahvehanelerde eski meyhanelere benzer geniş, kargir yapıları. Fakat bunların çiçeklerle süslü bahçeleri, içinde fiskiyeler savrulan havuzları vardı. İstanbul halkı bu kahvehanelerde kat kat fiskiyeli havuzun, havanın içinde döne döne serpilen suları karşısında çevrede güvercinler kanat çırpıp hu hu'larla sırdaş olurken, toprak kaselerle kahveler içerler, sohbet ederler, bazen içlerinden biri bir kitap okur diğerleri dinlerlerdi.

Kahvehane mimarisi ise 16. Yüzyıldan itibaren her sınıfın kendi zevkine göre bir gelişim çizgisi izlemiş, Yeniçeri kahveleri bu konuda alt- kültürün fantastik iç dekorasyon anlayışını zenginleştirerek sürdürmüşlerdir (Işın 1995).

Büyük kahvelerin içi çokluk setli, sütünlü ve havuzludur. Havuzun ortasında- kimilerinde üç tane – mermer bir çeşme vardır. İncecik bir su, fiskiyeden havuza dökülür. (Birsal 1975).

Mahalle kahveleri; İstanbul'un en yaygın kahvehane tipini temsil ederler. Klasik dönemde geleneksel mekan organizasyonu, şehir temel yerleşim birimini mahalle ölçeğiyle sınırlandırdığı için kendi kendine yeterli içedönük bir yaşam anlayışı doğurmuş; sonuçta

gündelik hayatın maddi manevi yönlerini besleyen toplumsal kurumsallaşmalar, bu küçük ölçekte yaşama şansını elde edebilmişlerdir.

Osmanlı insanı hayatının ev, cami ve çarşı üçgeni içinde tüketmeye 16.yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Mahalle kahvelerinin bu yüzyıl sonlarında açılmasıyla gündelik hayatın farklı bir mekanda şekillenme süreci başlar. Kahvehanelerin birer mahalle meclisine dönüşmeleri sonucunda imamın ikametgahı yönetim merkezi olma özelliğini kaybeder. İçedönük hayatın doğurduğu mahalle kahveleri, toplumsal dayanışmayı güçlendirmişler ve bu özelliklerini koruyabildikleri sürece İstanbul'un gündelik hayatına katılmışlardır. (Işın 1995).

3.2.2.2. Semai Kahveleri:

16.yüzyılda İstanbul'un kültürel hayatına baktığımızda 'Semai kahveleri'nin de önemli yer tuttuğunu görürüz. Kaynaklar mahalle kahvelerinde destan, mani ve koşma okuyan saz şairlerinin (aşık) giderek kendilerine ait mekanlarda toplandıklarını ortaya koymaktadır.

Aşık kahveleri istanbul halkının kültürel hayatı üzerine etkili olduğu gözlenmiştir. Semai kahvelerinin yoğunlaştığı bölge 'tavukpazarı' olarak biliniyordu.

Tanzimat, tavukpazarı kahvelerinde önemli değişiklikler yaptı. Saz şairleri Gevheri, Bayburtlu Zihni ve Aşık Ömer'in yolunu izlemekle beraber, gündelik hayatın değişen kültürel dokusuna da kayıtsız kalmıyorlardı. İlk önce, Semai kahvelerinin sembolü haline gelen klasik halk çalgısı saz, yerini klarnete bıraktı ve aşık atışmalarının yanısıra, köçek oynatmak gibi tipik bir tulumbacı zevki olarak yaygınlaştı (Işın 1995).

Yeniçeri ocağının ortadan kaldırılması ile kahvede köçek oynatma geleneğinin de birkaç istisna dışında kalmadığı kaynaklarda belirtilmektedir:

Kahvehanede köçek oynatmak, bir yeniçeri geleneği olarak ocağın ortadan kaldırılmasına kadar devam etmiştir. Daha sonra açılan Semai kahvelerinde böyle bir geleneğin izine birkaç istisna dışında rastlamıyoruz.

3.2.2.2.1. Semai kahvelerinin mimarisi

Bu mekanların mimarisi de, üstlendikleri kültürel ve toplumsal işlevlere paralel yönde şekillenmişti. Büyük Yeniçeri ortalarına ait kahvehaneler genellikle iki katlıydı. Yeniçerilerin

mensup oldukları ortanın nişanı birinci katın giriş kapısı üzerine asılır ve bu kapıdan zemini mermer döşeli alanın merkezinde fiskiyeli bir havuz, etrafında da bağdaş kurup oturmak için üzeri yastıklarla döşenmiş peykeler bulunurdu. Bu tür geometrik düzenleme, geleneksel türk tipi sofa anlayışının izini taşır. Sofayı yönlendiren yan mekanlar; Yeniçeri kahvelerinde de mevcuttur. Kahve ocağı, aşıkların saz çaldıkları sahne benzeri yükselti ve Baba sofası adıyla anılan Bektaşî dervişlerinin oturdukları makam yeri, geometrik düzenin en uygun açılım yerinde konumlanmıştı. İç dekorasyonun tamamlayıcı öğeleri ise duvarlardaki Bektaşî levhaları ve tipik yeniçeri çiçeği sayılan fesleğen saksılarıydı. Kahvehanenin ikinci katı, ocak neferlerinin yatıp kalktığı odalara ayrılmıştı. Kendisine ayrılan bir odada da kahvehane mensuplarının mürşidi olan Bektaşî babası kalırdı. Adlarının başına *kul* lakabını alan aşıkların okudukları destan, mani ve koşmalardan sonra, şamdanlar Bektaşî usulunce uyutulur ve kahve ocağında sabaha kadar yanan bir mum bırakılırdı (Işın 1995).

3.2.2.6. Deniz gezileri

Üçüncü Murat zamanında başlıca eğlencelerden birinin de deniz gezileri ve sandal eğlenceleri olduğuna rastlıyoruz: ‘ O zaman İstanbul’da Pereme denen kayıklar bulunmaktaydı. Genç kadınlarla bazı leventler peremelere binip denize açılıyorlar, kayıkta dost olup aşk ve şevk ufuklarında kürek çekiyorlardı. ‘ (Sevensil 1985).

3.2.2.7. Sarayda müzik

İkinci Beyazıt zamanında saraya giren müzik İkinci Selim ve özellikle Üçüncü Murat zamanında en popüler zamanını yaşamış.

Üçüncü Murat zamanında (1591) çalgı olarak rebab, nay, musikar, çeng, şeştar, kudüm, ravza, ud, kanun, santur ve bunların dışında on saz daha biliniyormuş.

3.2.3. 17.yüzyıl

Üçüncü Murat ve onu izleyen Üçüncü Mehmet’in saltanat dönemleri, İstanbul’da daha çok önceden işe başlayan Karagözcü, meddah ve kıssahanların yaygınlaştıkları bir dönemdir (Sevensil, 1985).

3.2.3.1. Karagözcülük

Orhan Gazi zamanından beri halkımızı eğlendiren Karagöz sınıf farkı gözetmeden zenginler, ileri gelenler ve padişah konaklarına kadar girmiş, incelik göstermiş, dinleyici ve seyircilere edep ve ibret dersi vermiştir... Karagözcülük sanatın yol yöntem ve kuralları ile birlikte birz müzik bilgisi, özellikle yaratama gücü, hazır cevaplık ve hoşsohbetlik gerektiren bir oyundur. Karagöz oynayacak kişi için müzik bilgisi gereklidir. Çünkü oyunda çok yerlerde özel makamlardan ezgiler, türküler okumak vardır. Yaratıcı güç ve düşünce genişliğine ihtiyaç olması, Karagöz oyununun, belirli biçimler içinde oynatanın incelik ve becerikliliğine, nüktecilğine ihtiyaç duyan bir tuluat oyunu olmasından dolayıdır (Sevensil,1985).

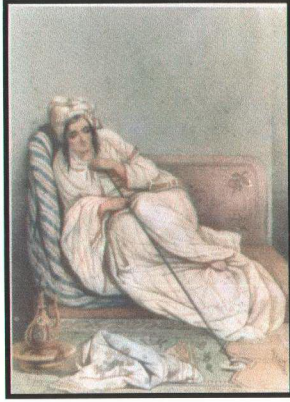
3.2.3.2. Orta Oyunu

Genellikle aktüel olayları konusu içine alan, bu seyirlik oyunlar,tuluat, üsluplaşmış taklitler, diyaloglar ve kendisine mahsus müziğiyle, halkın hoşuna gittiği kadar, yüksek tabakayı, devlet erkanını, hatta saray ve Padişah'ı bile sarmış, konaklarda, sarayda oyun takımları kurulmuştur (Ataman, İst. Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları).

Pişekar ortaoyununun temel direği olan bir tiptir. Görevi hem oyunu, hem oyuncularını yönetmektir. Herkesten önce alana gelir oyunu açar. Daha sonra ortaya çıkan tüm oyuncular gelip kendisine çatarlar. O da karşısındakiler uygun cevaplar vererek oyunu hazırlar, düzenler ve uzatırdı (Sevensil,1985).

3.2.3.3. İlk Tütün

Üçüncü Murat'tan sonra padişah olan Üçüncü Mehmet zamanında (1595-1603) İstanbul'a yeni bir keyif verici madde; tütün geldi. Fakat tütünün gerçek anlamda yaygınlaşması tam otuzaltı yıl sonra olmuştur (Sevensil, 1985)

Şekil 3.2 Çubuk içen kadın (Sevengil,1985)

3.2.3.4. Kuvvet oyunları

Dördüncü Murat tahta çıkışının onuncu yılında artık devlet işlerine akıl erdirmiş, yönetimi eline almış, 21 yaşında dinç ve güçlü bir padişahı. Halkın durgunluk, üşengeçlik ve eğlence düşkünlüğünü farkedince tüm kahvelerin kapatılmasını emretti ve kahve kullanılmasını yasakladı (Sevengil, 1985).

Dördüncü Murat, içki ve keyif verici maddelere düşman, fakat kuvvet oyunlarına tutkun bir pehlivandı... Dördüncü Murat zamanında gürbzlük moda olmuştu. İçki ve keyif verici maddelerin de yasaklanmasından sonra vücutlar daha dinç tutuluyor, bedensel perhizlerle kuvvet artırılıyordu. Genel eğlencelerde kuvvet oyunları yapılması alışkanlığı doğmuştu. Bizzat padişah kılıçla bir vuruşta koca bir eşeği ortadan ikiye bölüyordu. Dördüncü Murat'ın becerileri yalnız eşek kesmeye ve silahlarını havada gezdirmeye dayanmıyordu. Pehlivan padişah ok, harbe ve ciritle birkaç kalkanı birden delebiliyor, iki yüz okka (256,60 kg.) ağırlığında bir gürzü kaldırıp sallıyordu (Sevengil,1985).

Şekil 3.3 Zorbaz: Eğlencelerde kuvvet oyunlarında yer verilmesi alışkanlığı, bu tür oyunlara düşkün olan IV. Murat zamanında başladı (Sevengil, 1985).

3.2.3.5. Meddahlık

Dördüncü Murat zamanında meddahlık, çengilik, rakkaslık ve hokkabazlık çok tutulmuş, bu işlerle uğraşan adamlar çoğalmış, bu yolla servet kazanmışlardır (Sevengil, 1985).

Eski İstanbul'un genel eğlenceleri arasında en eskisini meddahları dinlemek oluşturur. İstanbul kahvelerini dolduran halk, meddahların anlattıkları hikayeleri canla başla dinler, vezirler, vekiller toplantılarında, hatta saraylarda meddahlar incelikleri, bildikleri güzel güldürücü hikayeleri sayesinde önemli yerler tutarlardı (Sevengil, 1985).

3.2.3.6. Enfiye

Dördüncü Murat'ın ölümünden sonra tahta çıkan Sultan İbrahim zamanında (1639-1648) keyif verici maddeler yeniden kullanılmaya başlayınca İstanbullular bir zevki daha tatmışlardır. Bu da o zamana kadar bilinmeyen enfiyedir... 1640 yılında enfiye İstanbul'a getirilmiş, bir Musevi Galata'da kurşunlu mahzen de dükkan açarak o zamanki adıyla ' Burun Otu' satmaya başlamış, İstanbul halkı bu yeni keyif verici maddeye çok çabuk alışmıştı (Sevengil,1985).

3.2.4. 18. Yüzyıl

On sekizinci yüzyılın korkunç görüntüsü (kötü yönetimin, zulmün, zorbalığın ülkeyi perişan ettiği bir dönem) içinde İstanbul'da uzun bir şafak aydınlığı halinde on üç yıl pırıldayan ve gözleri aydınlatan bir eğlence ve çapkınlık dönemi vardır... Üçüncü Sultan Ahmet'le damadı İbrahim Paşa'nın eğlence, incelik ve güzelliğe olan ortak eğilimleri İstanbul'da sayfiye hayatını canlandırmış, İstanbul yazlıklarının yapım, onarım ve süsleme işlerini gerekli kılmıştır (Sevengil, 1985).

16. yy'dan başlayarak (ve günümüze kadar da süren) her dönem, halkın başlıca eğlencelerinden biri mesirelere, kırlara gitmek olmuştur. İstanbul gibi doğal güzellikler açısından alabildiğine zengin bir kentte Kağıthane ile başlayarak Boğaziçi mesirelerine kadar dönem dönem öne çıkan mesire yerleri, uzun zamanlar erkekler ayrı, kadınlar ayrı gruplar halinde de olsa, dolup taşmıştır. Saz, raks, soytarılar, canbazlar vb bu kır eğlencelerinin de ayrılmaz parçalarıdır. Kentin özel coğrafi konumu ve Boğaziçi'nin olanakları, 18. yy'dan sonra mehtap sefalarını, sandal sefalarını doğurmuştur (Işın, 1985).

3.2.4.1. Kağıthane alemleri

Saray ve çevresinde eğlencelerin yoğunlaştığı ve dillere destan olduğu dönem III. Ahmed dönemidir (1703-1730). Lale Devri diye de bilinen bu dönemde özellikle Kağıthane'de ve diğer saray ve kasırlardaki yaşam şiiirden, musikiden, rakstan örülmüştür. Bu eğlenceler sadece sarayla sınırlı kalmamış, çeşitli siyasi çalkantıları ve çelişkileri yumuşatmayı da amaçlamıştır. III. Ahmedin 1720'de şehzadelerini sünnet ettirme vesilesiyle yaptığı ve günlerce süren sünnet düğünü bunun bir örneğidir ve Surnamede ayrıntısıyla anlatılır. Surnameye göre, düğün için 2.000 hindi, 3.000 güvercin, 8.000 tavuk, 1.000 ördek pişirilmiş, meşrubat ve yemekleri hazırlamak için kurulan çadırlar; oyuncular, rakkaslar, canbazlar, hokkabazlar, en ünlü hanende ve sazanelerden seçilmiş saz heyetleri, bütün Okmeydanı'nı bir mahşer yerine döndürmüştür. Düğün için zamanın en ünlü şairlerinin ve bestekarlarının güfteler ve besteler hazırladığı bilinir. Benzeri düğünler daha sonraki dönemlerde de görülmüş, Lale Devri'nde doruğuna ulaşan Çırağan eğlenceleri sonraki düğünlerde de sürmüştür.

Şekil 3.4 Göksu mesiresi: III. Ahmet döneminde canlandırılmış, yüzyıllar boyu ilgi görmüştür (Eski bir karportaldan, Sevengil, 1985).

3.2.4.2. Meyhaneler

Eski meyhanelerin nasıl olduğu yalnız ağızdan kapma malumat ile bilinmektedir. Bunların belli başlılarından ancak Samatya'da bulunan Altın Oluk, Gümüş Halkalı, Dış Kalpakçı, İç Kalpakçı gibi birkaçının ismi ötede beride zikredilmiştir. Diğer semtlerde de bu isimlerde ve buna benzer muhtelif isimlerde meyhaneler mevcutmuş (Gerçek, 1997).

Eskiden, daha nezih göstermek için, şerbethane denilen bu meyhanelerin sokak kapısı dışına, tabela makamında, bir hasırlı asmak adetti. Kapıdan içeri girildiği zaman kapıya yakın bir yerde, sağda veya solda, işret tezgahı bulunurdu. Bu tezgahın kapı karşısında olduğu nadiren vaki idi (Gerçek, 1997).

Meyhanelerin bir kenarına büyük şarap fıçıları, bir kenarına da mezeci tezgahı konurdu. Tezgahta, şimdiki gibi rakı, şarap kadehleri ve su bardakları ile ufak tabaklar içinde, mevsimine göre, mezeler bulunurdu. Tezgahın önünde, üst tarafa doğru, kulplarından asılmış birçok küçük ibrikler vardı. Bunlar tezgahın süsleriydi.

Şekil 3.5 Meyhane: Büyük içki fiçilerinin ve küplerinin sıralandığı içkinin yanısıra çubuk ve nargilede içilebilen meyhanelerin eğlence dünyasında özel bir yeri vardır. (Sevengil, 1985)

Meyhanelerin bazılarının şırvanı da vardı. Bazılarında dayalı, döşeli birer, ikişer oda da bulunurdu. Bu üst kata, tabiatıyla müdavimlerin üste gelenleri çıkarılırdı.

Tavanın ortasına itina ile yapılmış, cilalanmış küçük bir fiçı asmak da büyük bir zinet sayılırdı (Gerçek, 1997).

Yeniçerilerin ilgasından evvel büyük meyhanelerin münasip mahalline bir çingırağ asılması da mutaddı. Meyhanenin kapısı önünde akşamları miçolardan biri durup elinde çingırağın ipi beklerdi. Bir zabıt geldiğini görünce derhal ipi çeker ve o zaman meyhanenin kapısı kapanırdı. Herkes de süküti bir tarzda oturur, miçonun zabitin geçtiğini haber verecek olan ikinci çingırağın çalmasını beklerdi. Buna müteakip herkes yine alemine devam ederdi. Geçen zabıt ise bunu kendisine bir hürmet telakki ederek meyhanenin kapanma saatine kadar, herhangi bir şekilde, müdahale etmezdi. Bu çingırağın bir vazifesi de meyhanenin kapanma saatinin geldiğini bildirmektir (Gerçek, 1997).

Meyhanelerde, daha evvelden sipariş edilmezse, çalgı bulunmazdı. Fakat müdavimlerin içlerinde eksik olmayan hanendeler, sazandeler sayesinde, ufak bir rica ve niyazdan sonra,

meyhanenin ahengi temin edilirdi (Gerçek, 1997).

3.2.4.3. Cirit

Gerek saray çevreleri, gerekse halk arasında yaygın olan eğlence türlerinden biri de, “spor” ana başlığı içinde toplanabilecek olan avlanmak, at yarışı, cirit gibi sporlar, deri topla at üstünde sopalarla oynanan futbola benzer bir oyun olan tomak, ok atma ve güreştir. Özellikle ciritin Osmanlı dönemi İstanbul’unda Bizans’ın araba yarışlarının yerini aldığı söylenebilir

3.2.5. 19.yy.’da Eğlence Hayatı

Birinci Abdülhamit’ten sonra tahta çıkan Üçüncü Selim’in padişahlık dönemi (1789-1808) savaşlar, yenilgiler, başarılar, kargaşalıklar, başkaldırmalar, ihtilallerle doludur. Fakat aynı zamanda padişahın uyanıklığı, eğlenceye düşkünlüğü ve çağdaş Fransa’nın Türk aydınları üzerindeki etkinliği bu 19 yılın toplumsal yaşam alanında epey özgür ve neşeli geçmesine neden olmuştur... Daha Üçüncü Ahmet döneminde Fransız uygarlığı ve sevgisi İstanbul’da yankılar yapmaya başlamıştı. Üçüncü Selim döneminde bu eğilim, tutkunluk derecesine gelmiş, moda halini almıştır... Fakat eğlence hayatı incelenecek olursa aynı etkenlerin bu alanda da izler bıraktığı görülür. Fransız mimarların yaptığı kasırlar da bu arada anılabilir (Sevengil,1985).

Bu dönemde Galata-Pera’daki levanten kahvehaneleri pastaneye dönüşürken, sur içi İstanbul’unda ve Üsküdar yakasındaki geleneksel Türk kahvehaneleri de birer eğlence merkezine dönüşmüştür (Işın, 1985).

3.2.5.1. Direklerarası

Bizans döneminde önemli caddelerin kavşak noktası olan bu yerin adı Filadelfion’dur. O yıllarda Halkun Tetrapilon ve Sintetos Kion anıtları da buradaydı. Osmanlı döneminde ise 19. yy’a kadar yeniçerilerin gezi yeri olan Direklerarası’nın adı, caddenin sağındaki Damat İbrahim Paşa Külliyesi’ne gelir sağlamak için yaptırılan kagir dükkanların önündeki mermer sütunlu revaklardan gelmektedir. Buradaki “direkler” 1910’da elektrikli tramvay hattının yapımı sırasında yıkıldıysa da Direklerarası adı burası ve yakın çevresi için uzun yıllar kullanıldı (İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 3)

Şekil 3.6 Direklerarasının 19.yy.'daki görünümü (İstanbul Ansiklopedisi, cilt no:3)

Direklerarası'nın İstanbul'da modern tiyatronun kuruluş ve gelişmesinde çok önemli bir yeri vardır. Ancak Direklerarası'nın asıl eğlenceleri, hemen her geniş kahvehanede ve çayhanede ramazan ayında sergilenen Karagöz, meddah, hokkabaz ve kukla ile pehlivan güreşleri hatta at cambazlığıydı. Daha sonra bunlara saz toplulukları da eklendi. Hatta uzun süre Direklerarası'nda kantocular da önemlerini korudular (İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 3).

İstanbul'un başlıca eğlence merkezi sayılan Şehzadebaşı'nda artık cami ile tiyatro yanyana aynı mekanı paylaşmaktadır. İstanbul halkı akşam namazını kıldıktan sonra tiyatroya taşınmakta, dindışı eğlence kültürü giderek gündelik hayatın tüm dokusuna yayılmaktadır. Malik Aksel'in konuya açıklık getirebilecek bir gözlemini burada zikretmek yerinde olur: "Arada bir gazetelerde 'Berat Gecesi Kandil-i Şerifi veya Kadir Gecesi münasebetiyle tiyatromuz kapalıdır gibi ilanlar görünse de, ertesi gün udi ve bestekar Şekerci Cemil'in kardeşi Şehzade Camii imamı hafız Tevfik Efendi, cemaati tiyatroya yetiştirmek için teravihte daha rüku'a varmadan secdeye varır yirmi dakikada namazı kıldırırdı." Bu örnek kuşkusuz değişik açılardan yorumlanabilir ama eğlence kültürüne gündelik hayat içinde verilen önemi yadsıyamaz (Işın,1985).

Şekil 3.7 Direklerarası'nın ünlü kantocuları (İstanbul Ansiklopedisi, cilt no:3)

Direklerarası'nda oyunlar önceleri kiraathanelerde oynanıyordu. 1880'den sonra çeşitli tiyatro binaları yaptırıldı. Bunlar Beyazıt yönünden gelirken solda üç ve sağda iki olmak üzere toplam beş taneydi. Ferah, Turan, Milli, Felek ve Hilal sinemaları da buradaydı (İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 3).

İstanbul'un gece yaşamının Beyoğlu tarafına kaymasıyla Direklerarası eski canlılığını yitirdi. Buradaki salonlar birer birer kapandı, yakın zamana kadar çalışan sinemalar biri dışında iş hanına dönüştü (İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 3).

3.2.5.2. Tiyatrolar

Tanzimat sonrası Batı düzeni yaşamımıza uygulanırken eğlence yaşamı da bu yenilikten etkilendi. Törelерimiz, yaşayışımız, gereksinmelerimiz değişirken eğlencelerimizde de değişme ve gelişme olması doğaldı. Bu alandaki yeniliklerin birincisi tiyatrodur (Sevengil, 1985).

Batıda yüzyıllardan bu yana belli başlı eğlencelerden birini oluşturan tiyatro, Türkiye'ye Tanzimattan çok önce gelmiştir. Daha Üçüncü Sultan Ahmet zamanında İstanbul'daki yabancı elçiliklerde verilen temsillerde güldürüler oynandığı görülmüştü. Fakat ne bunları oynayanlar aktördü, ne de bu temsillerden halk yararlanabilirdi. Ancak Tanzimat'tan sonradır ki İstanbul'da halk ilk kez olarak tiyatro gördü (Sevensil, 1985).

Bu konuda öncü bölge yine Pera'dır. 1840 tarihli Naum Tiyatrosu, 30 yıl boyunca yörenin en önemli kültür merkezlerinden biri olmuştur... Naum Tiyatrosu, zaman zaman padişah ve devletin ileri gelenlerinin de katıldığı gösterilere sahne olmaktaydı. Gerçekten de bu dönem Batılılaşmaya ve Batıdan aktarılan her yeniliğe açık olan padişah ve yakın çevresi için Naum Tiyatrosu'nun özel bir önemi vardır. Bu nedenle de, oyunları izlemeye geldiğinde padişahın, tiyatroya ve sanatçılara parasal katkıda bulunduğu görülür...Özellikle İtalyan sanatçılar Naum Tiyatrosu'nun en vazgeçilmez gruplarıdır. Tiyatronun sahibi M. Naum'un her sezon başı, İtalya'ya giderek yeni bir tiyatro grubu oluşturduğu bilinmektedir (Akın, 1998).

3.2.5.3. Bayramlar

19. Yüzyılda İstanbul'da gelişen eğlence kültürü, geçmişin kolektif etkinliklerine karşı, kişisel yönü ağır basan bir gündelik zaman geçirme anlayışını doğurmuştur, Bayramların törensel yapısı içinde kişisel eğlenceye açılan bu yeni kapı, yavaş yavaş Osmanlı insanını sokağa çekmiş ve içe dönük yaşantıyı çevrenin somut gerçekliğine açmıştır. Dinsel yaşantının çemberinden taşan bu dindışı kültürün toplumsal tabakalara farklı biçimde yansıdığını da görüyoruz, Örneğin İstanbul hayatına 19. yüzyıla birlikte katılan Boğaziçi'nin gündelik hayatı, üst tabaka değerleriyle biçimlenen bir eğlence kültürünü yaratmıştır. Osmanlı üst tabakası 19. yüzyıl öncesinde olduğu gibi sonrasında da kendi içine kapalı bir kültürü barındırmıştır (Işın,1985).

3.2.5.4. Boğaziçi Eğlenceleri

İkinci Sultan Mahmut Ve Abdülmecit dönemlerinin ve sonraki dönemin ünlü gezinti yerleri arasında Haydarpaşa çayırını Selimiye'deki Duvardibi'ni, Alemdağı'nı, Kayışdağı'nı, Taşdelen'i, Bağlarbaşı'nı, Hisar üstündeki Kavacık'ı, Göksu'yu, Çubuklu'yu, Beykoz'u Yuşa Tepesi'ni, Hünkar İskelesi Çayırını, Haliç'te Kağıthane ile birlikte Hasköy üstünde Aynalıkavak Bahçesi'ni, Bayrampaşa'yı, beri yanda Veliefendi ve Çırpıcı çayırını anmak

gerekir. Özellikle 1851’de Şirket-i Hayriyye kurulduktan sonra Boğaziçi gezinti yerleri bir kat daha önem kazanmış, ulaşım kolaylığı buraların parlaklığını artırmıştır (Sevensil, 1985).

Bu kültürel içe dönüklükte, avam/havas karşıtlığına son derece dikkat edilir, havas’ın değerleri elit kültürün biçimlendiricisi sayılırdı. Bugün mehtab alemleri diye bilinen ve Boğaziçi aristokrasisinin 19. yüzyılda yarattığı içe dönük eğlence kültürü, havas’ın 19. yüzyıl öncesi kolektif katılımı ile gerçekleştirdiği etkinliklerin geleneksel tabanına sahiptir. Eski mesire geleneği, sanki kılık değiştirip yeniden canlanmış gibidir. Lale Devri olarak bilinen ve 18. yüzyıl saray hayatının bir kültürel estetizme dönüştüğü bu tarih kesiti 19. yüzyıl Boğaziçisinin arketipi sayılabilir (Işın,1985).

Boğaziçi’nde yerleşen ve yalı hayatının maddi desteğiyle düzenlenen bu yeni eğlence biçimi, biraz önce belirttiğimiz geleneksel tabanın üzerinde modernleşme sürecinin gündelik hayata getirdiği yenilikleri de barındırıyordu (Işın,1985).

3.2.5.5. Kadınların eğlence hayatına girmesi

...Bu gezintilerde kadınlarla erkeklerin birarada bulunmaları yasaktı. Erkekler ağaç altlarında, su başlarında otururlar, kadınlar arabaların içinde çevrede dolaşırlardı... Ve bütün bunlara karşın gezinti yerlerinde kadınların erkeklerle birlikte bulunmaları sözde yasaktı. Bu yasa gitgide gevşemiş, gezintiye çıkan nazlı ve alemlî İstanbul hanımları arbalardan inmek için artık gece yarılarını beklemeye gerek görmemişler, aşıklar sevgililerine ulaşmak için ay ışığı ve gölgeyi beklemeye dayanamıyarak, düzeni, yöntemi, kanunları hiçe saymaya başlamışlardı (Sevensil, 1985).

Kadın-erkek birarada eğlenme gibi henüz sur içi İstanbulunda yaygınlaşmamış bir olgu, Boğaziçi’nde yabancı sefarethanelerin düzenledikleri *garden party* ve baloların etkisiyle, geleneksel kültürün çerçevesi içinde yeniden düzenlenerek uygulanmıştır. Ahmed Cevdet Paşa gibi ulema sınıfından gelen sivil bir bürokratin bu çifte standarda dayalı eklektik kültürü yozlaşma olarak değerlendirmesi, hatta Mısırlı zenginlerin Osmanlı kültürünü içinden çöktürmeye çalıştıkları vehmine kapılması, dinsel yaşantının gündelik hayatın sınırları içinde azalan etki gücüne bağlanabilir. Aslında Osmanlı üst tabakası evrensel bir gerçeğe uymakta ve kendi geleneksel içe dönük kültürünü dışa dönük bir yapıda yeniden kurmaktadır (Işın, 1985).

3.2.5.6. Klüpler

Tanzimat Fermanı ile Batı'ya yöneldikten sonra Batı'dan ülkemize aktarılan eğlencelerden biri de kumar'dır. Batılılar bu oyunla da düzenli toplantı ve dinlenme yerleri yapmışlardır. Klüp denilen bu Avrupa'lı kuruluş Türkiye'de ilk kez 1870 yılında İstanbul'da açılmıştır. Sonraları Beyoğlu'nda elçilerin, yabancı mali kuruluş yöneticilerinin ve Batı hayranı Türklerin sürekli gittikleri klüpler açılmış, buralarda kumar da oynanmış, başka toplumsal zevkler yaygınlaşmıştır (Sevensil, 1985).

3.3. 20. Yüzyılda Eğlence Hayatı

İstanbul'da eğlence hayatının kendine özgü ve çağlar boyunca epeyce değişmiş bir coğrafyası, yani mekansal dağılımı da vardır. Kentin geleneksel mesire ve kır eğlencelerinin yerleri, özellikle de çevre bozulması ve kirlenmesine bağlı olarak değişmiş ve daralmıştır. Bir zamanların rakipsiz mesireleri olan Kagıthane, Haliç kıyıları, Küçüksu, Göksu, Çırpıcı Çayın, Beykoz Çayırı, daha sonraki dönemlerde Yakacak, Uskudar, Boğaziçi tepeleri, Kuşdili Çayın vb bölgeler günümüzde yapılaşmış, sanayi veya yoğun yerleşme bölgesi haline almış, ulaşım olanaklarının da gelişmesiyle daha uzak ve değişik mesireler ve yazlıklar rağbet bulmaya başlamıştır. Boğaziçi'nin Karadenize açıldığı kuzey kesimleri, Kilyos, Şile, Kavaklar son demlerini yaşamakla birlikte Florya, Çekmece, Silivri, hala doğal güzelliklerini büyük ölçüde koruyan Adalar bunlar arasında sayılabilir. Sanatsal ve gösteri ağırlıklı eğlenceler, tiyatro, kanto ve benzerleri Şehzadebası'nı bütünüyle terk etmişler ama öteden beri eğlence merkezi sayılan Beyoğlu'nda ve Taksim-Harbiye çizgisinde varlıklarını araya giren kısa çöküş dönemlerine rağmen sürdürmüşlerdir. Eski geleneksel meyhaneler çeşitli semtlerde dağılık olarak tek tük kalmakla birlikte, yerlerini alan ve son yıllarda çoğu müzikli hale getirilen içkili lokanta, taverna ve modern barlar yine Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nin Rumeli yakasında, özellikle Ortaköy-Bebek hattında, Harbiye, Nişantaşı, Teşvikiye çevresinde, yeni bir düzenlemeyle suriçinde Kumkapı'da, sahil yolunda, özellikle Bakırköy'de, Bebek sırtlarında, Etiler ve çevresinde toplanmıştır. Yaz mevsiminde büyük diskotekler ve gece kulüpleriyle gazinolar, Bağdat Caddesi, Caddebostan, Boğaziçi gibi semtlerde yazlık yerlerini açmaktadırlar.

İstanbul, ülkenin diğer kesimlerine örnek olma, modalara öncülük etme özelliğini eğlence

hayatı açısından günümüzde de sürdürmekte; eğlence hayatının yenilikleri ve modaları, Türkiye'ye, her zaman olduğu gibi günümüzde İstanbul'dan başlayarak yayılmaktadır (İstanbul Ansiklopedisi).

4. 19.Y.Y.'DA BEYOĞLU'NUN FİZİKSEL, SOSYAL, KÜLTÜREL VE MİMARİ BAĞLAMDA DEĞİŞİM - GELİŞİM SÜRECİ

19. Yüzyılda özellikle Tanzimat Fermanı sonrası (1839) Osmanlının her yönüyle Batı'ya benzeme çabası sonucunda hayatın her alanında olduğu gibi eğlence hayatında da Batı'nın izleri görülmeye başladı. Bilhassa Batı ile yoğun bir ilişkinin kurulduğu 'Pera' bölgesinde kentin en modern dokusu oluşturuldu. Eğlence hayatı da bu modern dokunun içinde yerini alıp; Batı'da olan biten herşeyi takip etmeye koyuldu. Bu yüzden tez kapsamında 'eğlence hayatı' araştırılırken Beyoğlu'nun 19.yüzyıldaki her açıdan görünümü araştırıp, anlamak faydalı olacaktır.

Kent bir insan ürünüdür. Kent bir toplumsal karakter sunar bize. Simgeleriyle birlikte bir dünya kurar. Her simge bir çağa damgasını vurur. Bize kurduğu dış çevre, özgün bir bileşimdir. İşte bu özgünlüğü taşıyor Beyoğlu (Çizgen, 1994).

4.1. Kent Strüktürü İçindeki Yeri

İstanbul'un önemli ticaret merkezlerinin başında Bizans'tan bu yana önemini koruyan Galata-Pera bölgesi gelmekteydi. Bu bölge gene Bizans'tan beri değişmeyen gayrimüslim tebaanın yerleştiği ve ticari etkinlikte bulunduğu başlıca mekandı. İktisadi açıdan güçlü yerleşim birimleri, çevrelerinde halka halka genişleyen etnik grupları toparlamayı 19. yüzyılda son sınırına vardırılmışlardır. Galata-Pera bölgesi gibi; sur içi İstanbulu'nun Sirkeci-Unkapanı ekseninde yer alan diğer bir ticaret merkezi de aynı yönde bir nüfus çeşitliliğini barındırmaktaydı. Zamanla bu bölgedeki gayrimüslim tüccarlar işyerlerini Galata-Pera bölgesine taşıdılar, ancak bu, kentsel planda gündelik hayatın parçalara ayrılmasını değil, tersine bütünleşmesini doğurdu (Işın, 1995).

4.2. Sosyal ve Etnik Yapı

Pera bölgesi, özellikle 18.yy.başından itibaren giderek artan bir biçimde, elçiliklerin çevresinde yoğunlaşan yabancılar ve gayrimüslim azınlıklarla kalabalıklaşmaktadır. İngiltere, Fransa gibi Avrupa'nın büyük devletleri, kapitülasyonların sağladığı ayrıcalıklarla yabancı tüccarlar, Levantenler ve bunlarla ortaklık kuran yerli azınlıklar için Galata ve Pera giderek etkin bir odak noktası olmaktadır (Akın,1998).

Bilindiği gibi, 1839 Tanzimat Fermanı İmparatorluk içinde yaşayan azınlıklara Müslümanlar ile eşit haklar tanımış, bu durum da sözkonusu gruplara daha büyük bir güvence sağlamıştır (Akın, 1998).

Türkler Pera'da yabancı ve mahçup gözlemciydiler. De Amicis'in sözleriyle:

'Burada, Rum, İtalyan, Fransız züppeleri, tüccar asilzadeleri, muhtelif yabancı bahriye subaylarını, elçilik maiyetlerini ve her milletten kuşkulu simaları görmek mümkündür. Türk erkekleri, kuaförlerin vitrinlerindeki balmumu mankenlere hayranlıkla bakmakta ve kadınlar şapkacı dükkanlarının önünde ağzı açık durmaktadır. Avrupalılar burada başka yerlere nazaran daha yüksek sesle gülüşüp, sokak ortasında şakalaşırlar. Bu arada Türkler, sanki yabancı bir memleketteymiş gibi, başlarının İstanbul tarafındaki kadar dik tutamamaktadırlar.'

(Çelik, 1998)

4.3. Sokak Dokusu ve Mahalle Kurgusu

Avrupa motiflerinin sanata ve gündelik yaşama kısmen uyarlanması ve laikleşme çalışmalarından doğan gerginlikler, şehir planlamasına da yansdı. Buna bağlı olarak yeni-mutlakiyetçiliğin izlerini taşıyan Osmanlı egemenlik ideolojisini binalarda, caddelerde ve meydanlarda görüntüleme çabası ortaya çıktı (Faroqhi, 1998).

Dönemin yapı faaliyetlerinde önemli bir adım 1831'de, Tanzimat'ın ilanından bir süre önce atılmış ve mimarlık etkinliklerini daha düzenli bir hale getirmek amacıyla , yapım ve onarım işleriyle görevli mimar başlık, bu işlerin mali yönüyle ilgilenen şehreminliğiyle birleştirilerek, ' Ebniye-i Hassa Müdürlüğü' kurulmuştur. 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra oluşturulan yeni düzen ve una bağlı olarak da giderek gelişen yasa, yönetmelik ve kurallarla, kentte çok farklı bir fiziksel yapı ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle İstanbul'un ahşap yapılarını yok eden yangınlardan sonra, daha önceleri çıkarılan padişah fermanlarının yerine, Ebniye Nizamnameleri adıyla anılan düzenli yönetmeliklerle yapısal ve kentsel düzen daha sistemli bir hale getirilmeye çalışılmıştır (Akın, 1998).

Kentsel örnek olarak birçok Osmanlı bürokratinin öğrencilik döneminde veya elçilikte çalışırken gördüğü Haussman dönemi Paris'i alınmaktaydı (Faroqhi, 1998).

Bilindiği gibi Tanzimat'la getirilen en büyük yeniliklerden biri, daha önceleri kentin oluşumunu ve dolayısıyla da görünümünü büyük ölçüde etkileyen Müslüman-gayrimüslim ayırımının ortadan kaldırılmasıdır. Bu hem sosyal, ekonomik, politik vb. konularda önemli bir değişim getirmekte, hem de fiziksel çevre açısından yeni bir düzene olanak tanımaktadır. Daha önce her iki grubun yapılarına, birbirinden ayrılabilmeleri için kat sayısı, malzeme ve renk gibi konularda katı sınırlamalar getiren kurallar, Ebniye Nizamnameleriyle kalkmakta ve diğer alanlardaki eşitlik mimariye de aktarılmaktadır (Akın, 1998).

İstanbul'un Müslüman halkı, gayrimüslimlerin yerleştiği Galata-Pera bölgesine doğru yaşantı sınırlarını genişletmeye başlamış ve bunun doğal sonucu olarak da gündelik hayatın kültürel içeriği çok merkezli bir görüntü kazanmıştır. Gündelik hayatı kültürel etkinlik açısından renklendiren bir diğer nokta da, Tanzimat'ın ilanıyla birlikte iskan kısıtlamalarının büyük ölçüde ortadan kaldırılmasıydı. Yasaların tanıdığı serbestlik çerçevesinde çeşitli etnik grupların yaşantı üslupları birbirine karışarak gündelik hayatın dokusunu oluşturdular. Yaşantı üsluplarının birbiri içinde erimesi sürecini hızlandıran bir diğer etken de iktisadi yetersizliğin, Müslüman halkı yeni alanlara doğru yönlendirmiş olmasıdır (Işın, 1985).

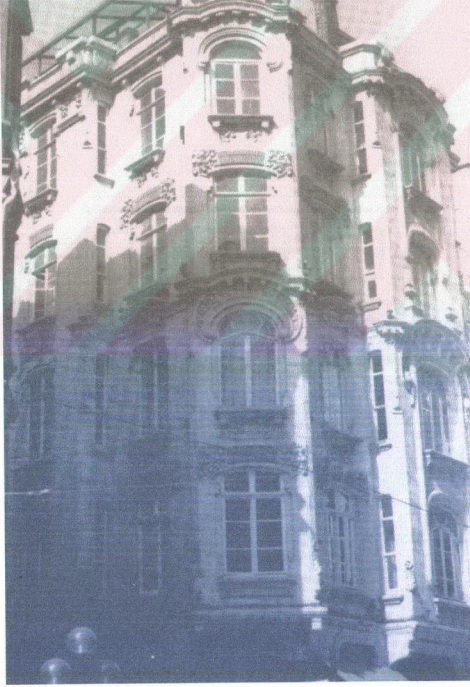
4.3.1. Yapı Türleri

... Pera'da 19 Yüzyılın ikinci yarısına gelinceye dek, oldukça fazla sayıda ahşap yapı bulunmaktaydı. Pera bölgesinin gelişiminde önemli rol oynayan ilk elçilik binalarının da ahşap olduğu bilinmektedir. Ancak ardı ardına çıkan yangınlarla büyük tahribata uğrayan ve ortadan kalkan bu yapıların yerine kagir yapı yapımı, bu dönemde çıkan Ebniye Nizamnameleri, VI.Daire'nin önlemleri ve günlük gazetelerin uyarı niteliği taşıyan başyazılarıyla yaygınlaşmıştır. İstanbul genelinde en hızlı biçimde kagir ve çok katlı yapılaşmaya dönüşen bölge, Galata ve Pera'dır. Gelişen teknolojiyle birlikte, Avrupa'da uygulanan yeni yapım teknikleri ve yeni malzeme kullanımı ilk kez bu bölgede başlamıştır. Aynı dönemde Avrupa'nın ünlü merkezlerinde görülen kütle, cephe biçimlenişi ve dekorasyonu, plan düzeni Galata ve Pera'nın giderek apartmanlaşmaya dönüşen çok katlı kagir yapılarında da aynen gerçekleştirilmektedir (Akın, 1998).

4.3.1.1. Konut

19.yy.'ın ikinci yarısından itibaren bölgede yapılan konutlar, geleneksel Osmanlı Evi'nin iki katlı, avlulu ahşap konutları ve onların içe dönük düzenlerinden çok farklıdır. Bunlar doğrudan sokağa açılan kapıları, üst katlarla aynı pencere düzenini içeren zemin katları, avlu ya da bahçe yerine arkada yer alan küçük taşlıklarıyla, genelde dar parselasyon üzerinde gelişen kent evleridir (Akın, 1998).

...Dahası, geçmişteki uygulamaların tersine, yapılar artık umumi güzergahların üzerine taşmıyor, yolun iki tarafına düzenli biçimde dizilerek Avrupa kentlerinde olduğu gibi sokaklara muntazam bir görüntü veriyorlardı (Çelik, 1998).

Şekil 4.1 Pera Caddesi'nden görkemli bir örnek (Akın, 1998)

... 19.yy'ın sonlarına doğru bölgede, gerek var olanların yerine yenileri yapıldıkça, gerekse de boş alanlara yeni yapı geldikçe, birden fazla aileyi barındıran çok katlı apartlanmaşmaya doğru gidildiği görülmektedir.Örneğin alışverişin büyük önem taşıdığı Pera Caddesi üzerinde, daha önce sözü edilen büyük mağaza, dükkan ve pasajların üstleri bu tür apartmanlar içermektedir (Akın,1998).

4.3.1.2. Ticaret Yapıları

Pera bölgesi,lüks mağaza ve dükkanların yanında, pasajlarıyla da ünlüdür.Bu pasajların bir kısmının zemin katları dükkan ve mağazalara ayrılmışken, üst katları genelde konut olarak kullanılmaktaydı (Akın,1998).

Tiyatro Sokağı'nın köşesinde Pera'nın en görkemli pasajlarından biri, Hristaki Pasajı yer almaktadır. 1870 Pera yangınından sonra ortadan kalkan Naum Tiyatrosu'nun yerine burada yeniden bir tiyatro yapımı düşünülmüş, ancak VI. Daire'nin imar çalışmaları çerçevesinde Pera Caddesi'nin genişletilmesi ve Tiyatro sokağı'nda bazı yerlerin kamulaştırılması sözkonusu olunca, geri kalan kısım tiyatro yapımı için yetersiz olmuştur. Sonuçta alanı, dönemin ünlü bankerlerinden Hristaki Zografos satın alarak burada 'Cite de Pera' adıyla anılan yapının inşasına başlamıştır. Hristaki Pasajı, ya da günümüzdeki adıyla Çiçek Pasajı, mimar Kleantay tarafından 31 Mayıs 1876 günü bitirilmiştir (Akın,1998).

4.3.1.3. Oteller

1838'den sonra uluslararası ticaretin artmasıyla gelip geçici Avrupalı nüfusun sayısı tırmanmıştı. Bu gelişne Pera'da bir çok Avrupa tarzı otelin açılmasına yol açtı. Çoğu kez kentin Avrupalı sakinlerinin uzun dönemli ikametgahı haline gelen bu oteller Avrupa standartlarına uymak zorunda kaldılar.

... 1905 yılında hazırlanan sigorta haritalarında otellerin uzun bir listesini görmek mümkündür. Gene otellerin adlarından ne tarz bir işletme olmayı hedeflediklerini seçebiliyoruz: Hotel de Paris, Grand Hotel Kroecker, Pera Palace,Hotel Continental, Hotel St. Petersbourg, Grand Hotel de Londres, Hotel de Lyon, Hotel Modern, Hotel Royal ve Hotel Bristol.(Çelik,1998)

Pera Palas

Şekil 4.2 Pera Palas Oteli (Akın,1998)

Bölgede gerek cephe ve iç düzeni, gerekse de asansör vb. donatısı ile tam bir Avrupa başkent oteli niteliği taşıyan örnek, ünlü Pera Palas'dır. Yapı, 1892 başında Avrupa'nın çeşitli büyük kentlerinde ve Mısır'dan Çin'e kadar Doğu'nun önemli merkezlerinde kurulan 'compagnie Internationale des Grands Hotels' dizisinin bir parçasıdır. Wagon- Lits' nin düzenlediği Orient Express turlarıyla İstanbul'a gelecek yolcular bu otelde konaklayacaklardır (Akın, 1998).

... Bu muhteşem binanın görkemli yemek ve balo salonları 19. Yüzyılın sayısız balolarına sahne oldu (Çelik, 1998).

PERA-PALACE

Concert de dimanche 18 déc. de 5 h. à 6 1/2.

PROGRAMME

Marche	<i>Sigerl</i>	Wagner
Ouverture	<i>La Kermesse</i>	Corbin
Valse	<i>Puppen</i>	Bayer
Fantaisie	<i>L'Africaine</i>	Meyerbeer
Moment musical		Schubert

A 7 heures dîner-concert par petites tables.
(Prix 30 plats env.)
(Admission jusqu'à 8 h.)

PROGRAMME

Marche	<i>Schützen</i>	Kirks
Ouverture	<i>Lustspiel</i>	Keller-Bella
Valse	<i>Le be'u Danube</i>	Strauss
Fantaisie	<i>Lucie</i>	Donizetti
Barcarolle		Marie
Polka	<i>Auf der B'stei</i>	Weiss
Fantaisie	<i>Le Petit Duc</i>	Lecoq
Menuet		Boccherini
Galop		L'Amazone

MENU

Potage Parmentier
Poisson
Filet piqué bouquetière
Vol au vent financière
Bécasses rôties à la broche
Salade de saison
Petits-pois à la française
Glace vanille
Fruits.

Pera Palas'taki konser programi ve menüyü veren bir ilan (Akin, 1998)

Şekil 4.3 Pera Palas'taki konser programı ve menüyü veren bir ilan (Akin, 1998)

1897 sonbaharında açılan Tokatlıyan da, Pera Palas'la aynı yıllarda bölgenin önemli otellerinden birini oluşturmuştur. Tepebaşı'ndaki Pera Palas'a oranla daha merkezi bir konumda, Pera Caddesi üzerinde yer alan Tokatlıyan Oteli, kahve, pastane ve lokantasıyla 19.yy sonundan itibaren önemli bir merkez olmuştur (Akin,1998).

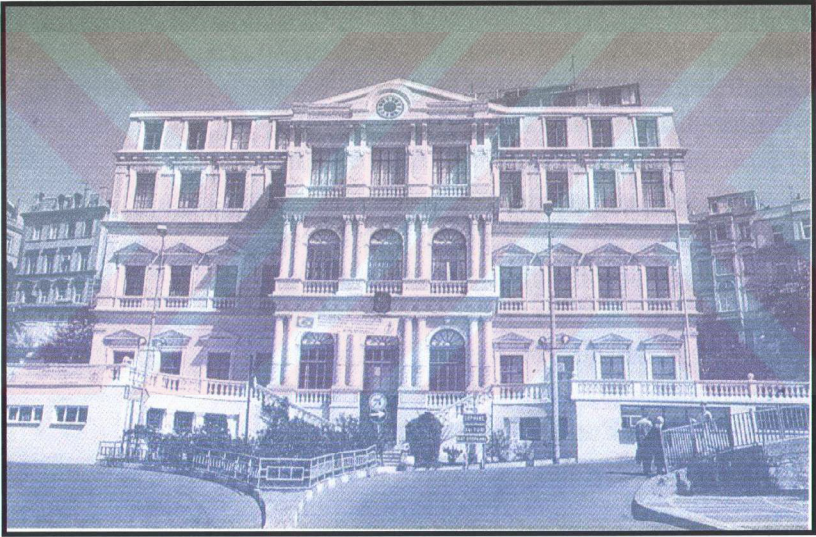
4.3.1.4. Okul Yapıları

Eğitim kurumları içinde yörenin en önemli örneği Galatasaray Lisesi'dir. Bu dönemde, içinde tıp eğitimi yapılan Galatasaray Binası, 11 Ekim 1848'de çıkan bir yangınla önemli hasar görmüştür.

... 1868 yılında Galatasaray'ın Fransız- Türk okuluna dönüştürülmesine karar verilmiştir. Böylece , Pera Caddesi'nin ortalarında yer alan bu kuruluşun Fransızca ağırlıklı orta eğitime yöneltilmesi, kültürel açıdan önemli bir geleneğin başlangıcını oluşturmaktadır (Akın,1998).

4.3.1.5. Kamu Yapıları

Bilindiği gibi VI.Daire yalnız İstanbul'da değil, tüm ülke çapında belediye örgütlerinin ilk örneğini oluşturmuştur. Şişhane aksının merkezinde yer alan belediye binası, dairenin ünlü müdürlerinden Blacque Bey döneminde yaptırılmıştır. Pera Caddesi'nin başlangıcı sayılabilecek bir noktada yer alan bu bina, İtalyan mimar Barborini tarafından yapılmıştır (Akın, 1998).

Şekil 4.4 Altıncı Daire-i Belediye Sarayı (Bugün Beyoğlu Belediye Başkanlığı)
(Çelik,1998)

Galata ve Pera bölgelerinde karakollar da ayrı bir önem taşımaktaydı. Galata'nın bir liman, Pera'nın ise bir eğlence bölgesi olması, özellikle geceleri güvenlikle ilgili çok sayıda olayla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

...Galatasaray Lisesi'nin köşesindeki Galatasaray Karakolu, VI.Daire'nin yol genişletme ve düzenleme çalışmaları sırasında yıktırılmıştır (Akın, 1998).

Yine kamu yapıları arasında gerek yabancı, gerekse de Avrupa'ya ilgi duyan Levanten ve diğer gayri müslim sakinleri nedeniyle, Batı'yla olabildiğince sıkı ilişkiler içindeki Galata ve Pera'nın posta ve telgraf merkezleri bulunmaktadır (Akın, 1998).

4.3.1.6 Dini yapılar

Pera'nın en ünlü camisi, Pera Caddesi'nin Taksim'e yakın bir kesiminde yer alan Ağa Cami'dir. 16.yy.sonunda Hüseyin ağa tarafından yaptırılmış ve 1839'da II.Mahmut zamanında bir onarım geçirmiştir (Akın, 1998).

Pera'nın 18.yy.'daki gelişiminde, bazı önemli dinsel merkezler, çevrelerinde topladıkları gruplarla etkin noktalar oluşturmuşlardır... Fransız Elçiliği'nin yanında, elçilik şapeli St. Louis Klisesi bulunmaktadır. Bu kilise 1831'de yanmış, bugünkü yapı onun yerine yapılmıştır. Diğer elçilik kliseleri de, bölgenin karakteristik yapılarıdır. Bunları: Hollanda Elçiliği'nin klisesi, Fransız Elçiliği yakınındaki Terre- Sainte İspanyol Kilisesi, Galatasaray'ın karşısındaki İngiliz Elçiliği Kilisesi olarak sıralamak mümkündür.

St. Louis'nin yukarı taraflarında da ,1832 tarihli St. Antoine de Padoue Kilisesi bulunmaktaydı (Akın, 1998).

4.3.2. Yapı- parsel ilişkileri

Göreceğimiz üzere başkentin bu bölgeleri ,19.yüzyılın ikinci yarısında ve 20.yüzyılın ilk on yılında önemli yatırımların yapıldığı bölgelerdi. Tanzimat sonrası nizamnamelerin öngördüğü nihai amaç, düz ve geniş caddelerin belirlediği kare ve dikdörtgen adalarda , taş veya tuğla yapılardan oluşan bir kent kurmaktı (Çelik, 1998).

4.3.3. Yangınlar ve sokak dokusu değişimi

Anıtlar hariç ahşap evlerden oluşan İstanbul'da en büyük tehlike yangındı. Geçmiş dönemlerde yangınları söndürme görevini yeniçeriler üstlenmişti. 19.yüzyılda bu görevi, basit tekerleklerle hareket eden hortumlarla su püskürten tulumbacılar devraldı. Tulumbacıların kısa bir süre sonra çok sevilen bir komediye konu olmaları dolayısıyla, pek de etkili olmadıkları anlaşılmaktadır. Ancak İstanbul'un eski semtlerinin daracık çıkmaz sokaklarının,

çoğu zaman tulumbacıların zamanında yangın yerine ulaşmasını imkansız kıldığını söylemek gerek.

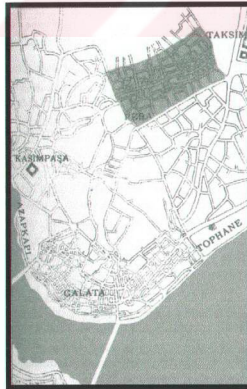
Bu nedenle, 19.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun seçkinleri yangına karşı önlem olarak çıkmaz sokakların ortadan kaldırılmasını ve caddelerin düzeltilmesini amaç edindiler. Aynı sebepten ahşap evlerin yapımı yasaklandı. Yangınların yayılmasını sadece kagir binalar gerçek anlamda engelliyorlardı (Faroqhi, 1998).

19.yüzyılda kent sürekli yangın tehlikesiyle yaşar hale gelmişti. 1840' lardan önce yangınların gerektirdiği yeniden inşa faaliyetleri önceden var olan düzen uyarınca gerçekleşirdi. Tahribata uğrayan bölgeler daha önce nasıl ise öyle yapılmaya çalışılırdı. 1840'tan sonra, yangınları önlemek üzere köklü çözüm arayışları, çağdaşlaşma şevkiyle birleşerek, kent tasarımında yeni bir anlayışa yol açtı. Her yangın yeri kente verilecek resmi biçimlerin denendiği bir sahne haline geldi. Böylelikle, büyük yangınlar kent dokusundaki değişiklikleri belirleyen başlıca etken haline geldiler (Çelik, 1998).

... Ayrıca 19.yüzyılda çıkan yangınlar, caddelerin genişletilebilmesini sağladı.

(Faroqhi,1998)

Haziran 1870'te, Pera'da 'harik-i kebir' de üçbinden fazla bina yandı. Taksim civarındaki Feridiye Sokağı' nda bir evde çıkan yangın, güçlü rüzgarın etkisiyle batıya doru yayılarak, Tarlabası, Taksim, Cadde- i Kebir ve Galatasaray semtlerini tahrip etti. (Çelik, 1998)

Şekil 4.5 Pera yangınının yayıldığı alan (Çelik, 1998)

4.4. Eğlence Mekanlarının Sokak Dokusu İçindeki Yeri

Kamuya açık park kavramı Osmanlı başkentine 1860'larda girdi. 1864'te Taksim- Pangaltı yolu inşa halinde iken Taksim'deki Hristiyan mezarlıklarının Şişli'ye taşınması ile boşalan alana bir bahçe yapılması düşünüldü. Osmanlı başkentinde türünün ilk örneği olan Taksim bahçesinin tamamlanması beş yıl sürdü. Pera sakinleri bu çok reklamı yapılan tenezzüh sahasının bitirilmesi için Altıncı Daire idaresine yaptıkları baskı sonucu park 1869'da tamamlandı. Kusursuz bir dikdörtgen olan park, simetrik bir yapıdaydı ve merkezinde formel beaux-arts prensiplerine uygun düzenlemeler, kenarlarına doğru ise daha gevşek ve pioresk motiflerle bezenmişti.

Tamamlandıktan sonra Taksim bahçesi Pera halkının en gözde gezinti yeri haline geldi. De Amicis bu konuda şu gözlemede bulunacaktı: 'Pazar öğleden sonraları, park insanlar ve arbalarla dolar: Pera'nın renkli dünyası, bira bahçeleri, kafeler ve eğlence yerlerine taşar.'

(Çelik 1998)

Şekil 4.6 Taksim Bahçesi Planı (Çelik,1998)

19.yüzyılın sonlarında Beyoğlu'nda ' Kafe Şantan '(Cafe Chantant) adı verilen, daha çok yabancıların gittiği, atraksiyon, revü, skeç ve pantomima gösterilerinin yapıldığı bir çok eğlence yeri açıldı. Bunların en ünlüleri, Trocadores, Bizans'ın Büyük Alkazar'ı, Concordia, Mandas, Kristal Palas, Courenne, Flamme ve Alhambra idi. (Zat,1999)

Giovanni Scognamillo, Cafe Couronno, Cafe Cristal, Alkazar ve Alhambra için şöyle der:
 ...'Cafe Courenne'de duvarlar boydan boya aynalarla kaplıdır; Cafe Cristal'de tüm garsonlar kadındır (Beyaz Rusların gelişinden çok daha önce), orkestra Alman kızlarından oluşur. Şarkıcılar Fransız'dır ve orkestradaki sarışınlar, iki hızlı parça arasında müşterilerle iyiden iyiye haşır neşir olurlar.

'Alkazar'da müzik, dans ve şarkıcılardan başka pantomima gösterileri yer alıyor; ' Cafe Flamme'da da servis yapan kızlar vardır ve bunlar geceyi herhangi bir müşteri ile geçirmeye her an hazırdırlar.

'Alhambra', her an dopdolu kocaman bir salondur; özelliği bol dekolteli, bol makyajlı, müstehcen şarkılar okuyan ve anlaşılabilmeleri için çok anlamlı el, kol hareketleri yapan, pozlar alan Fransız şantözleridir (Zat, 1999).

4.4.1. Kent içindeki sosyal yapının değişimi

Tophane sirtlarında, Pera'da ve Cadde-i Kebir civarında, Osmanlı İmparatorluğu'na Tanzimat reformlarıyla ithal edilmiş değer yargıları, modalar ve sosyal kalıpların tam bir manzarasını görmek mümkündü. Pera'da hayat istanbul tarafındakinden çok farklıydı. Ve bu farklılık mimariye yansiyordu. Cadde-i Kebir'e atfen sık sık kullanılan 'Şarkın Champs Elysees'si' yakıştırmasına rağmen , Paris'teki ünlü caddeye pek az benzeyen bu cadde, yine de Avrupa'dan esinlenmiş bir ana arterdi. Caddenin iki tarafındaki dükkanlar, restoranlar ve kafeler piyasaya çıkanları cezbederdi. De Amicis, grand Rue ya da Cadde-i Kebir'i şu sözlerle tasvir etmişti.:

... parlak ve neşeli(Grand Rue) Avrupalı cemaatin ' Batı Yakası'nı oluşturur. Bu semtte hayatın tatlı ve nezih tarafını yansıtan İngiliz ve Fransız otelleri, seçkin kafeler, pırlıl pırlıl

aydınlatılmış dükkanlar, tiyatrolar, kulüpler, yabancı konsolosluklar, büyükelçlik konutları, caddenin iki tarafında sıralanırlar (Çelik, 1998).

Şekil 4.7 19.yüzyıl sonunda Pera Caddesi (Akın, 1998).

19.yüzyılın sonlarında ve özellikle 20.yüzyıl'ın ilk çeyreğinde Cadde-i Kebir çok sayıda dilin konuşulduğu, Osmanlılarda var olan bütün etnik toplulukların, pek çok ulustan Levantenin ya da yabancıların yaşadığı, gezdiği eğlendiği, alışveriş yaptığı inanılmaz derecede kozmopolit bir yerdi.Cumhuriyet'ten sonra geçen zaman içinde belli bir Türkleşme politikası izlenmekle birlikte, Beyoğlu ve onun eksemi olan İstiklal Caddesi değişik renklerini, tonlarının korudu. Ama kuşaktan kuşağa Levantenler azaldı, yabancılar ülkelerine döndüler. (Üsdiken, İstanbul Ansiklopedisi)

20.yy.'da Pera Caddesindeki konut ve otellerin giderek el değiştirdiği ve buna bağlı olarak gerek isimler, gerekse eski görünümelerini yitirdikleri gözlenmektedir. Bazıları ise yıktırılarak, yerlerine artık farklı bir mimari sergileyen yeni yapılar yaptırılmaktadır. Tepebaşı'ndaki dönemin ünlü otellerinden ise sadece ikisi, Lodra ve Pera Palas Otelleri kalmış, diğerleri ya tamamen yok olmuşlar, ya da işlev değiştirerek başka bir yapıya dönüşmüşlerdir. Kuşkusuz bu fiziksel değişimler, Galata ve Pera'nın sosyal değişimlerini hızlandırmıştır. 19.yy'ın ikinci yarısında Levanten ve diğer gayri müslimlerden oluşan nüfusun çoğunluğu, 20.yy. içinde giderek Müslüman nüfus lehinde farklılık göstermeye başlamıştır.

19.yy'da İstanbul içinde özel bir fiziksel çevre ve yaşam biçimi yansıtan Galata ve Pera, yaklaşık 1914'lere dek canlılığını ve önemini sürdürmüştür. Bu yıllardan sonra artık 'Pera' yerini 'Beyoğlu'na' bırakmakta ve özgün havasından giderek uzaklaşmaktadır. Çünkü Pera'yı yaratan Levanten ve Rum, Ermeni, Musevi gayri müslimlerden oluşan sosyal yapı, yavaş yavaş yok olmaktadır. Yöredeki bu çeşitli din ve kültürden insanlara en son katılanlar, 1917 yılında Rus Devrimi'den kaçan Rus soyluları ve burjuvazisinin temsilcileridir. (Akın, 1998)

5. 20.YÜZYIL'DA BEYOĞLU EĞLENCE HAYATININ GEÇİRDİĞİ SÜREÇLER

20.Yüzyılın ilk yarısı, savaflara, işgallere, karartmalara rağmen adı Cumhuriyet'ten sonra İstiklal Caddesi'ne dönüşen caddenin altın çağı oldu. Sinema ve tiyatrolarıyla, önemli lokantalarıyla, kafeleriyle, pastaneleri ve otelleriyle cadde görkemini her koşul altında sürdürdü, belki de en olağanüstü dönemini 1917 Ekim Devrimi'nden ve özellikle iç savaştan sonra ülkelerinden kaçan Beyaz Rusların kültürleriyle, müzikleriyle, alışkanlıklarıyla, özgün giyisileriyle, askeri üniformalarıyla caddeyi ve arka sokakları kapladıkları yıllarda yaşadı (Üsdiken, İstanbul Ansiklopedisi).

5.1. İlk Barlar

O dönemde dek içkili gece hayatı mekanları sadece Rum, Ermeni ve Yahudi gibi gayrimüslim azınlıkların tekelindeyken, kapitülasyonların sağladığı muafiyetlerden yararlanan yabancı uyrukluların bazıları, ekonomide olduğu gibi, içkili gece hayatının önemli bir bölümünü ellerine geçirmişti. Bu yabancı uyruklular Batı dünyası eğlence hayatında yer alan kafeşantlar gibi, kabareler gibi içkili eğlence yerleri açarak bir bakıma İstanbul barlarının temelini atmıştı (Zat, 1999).

İstanbul barlarının ilki 1911 'de açılır: 'Gardenbar' (Gaden Petits- Champs)...

Garden Petits- Champs daha sonraki yıllarda sadece Gardenbar olarak anılmıştır. Gardenbar' Tepebaşı Bahçesi' içinde açılmış olduğu için ' Bahçebâr' adını almıştır (Zat,1999).

5.2. Beyaz Ruslar

'Beyaz Ruslar ülkemize sığınmaya 1918 yılında başlamış ve 1921 yılına kadar sığınma sürmüştü. Bu yıllar arasında yaklaşık 180.000 Beyaz Rus sığınmacı olarak ülkemize gelmişti (Zat,1999).

1921'den 1924'e kadar İstanbul'da Rus restoranları modası aldı yürüdü. Türkiye'de ondan önce restoranlarda kadınlar hizmet etmezdi. Kadın garsonlarla o zaman tanıştık. Hepsi de ya kontes ya da baronesdiler. Aralarında gerçekten asiller vardı ama hepsi güzel, boylu poslu, taze, pembe ya da esmer mat tenliyidiler (Sperco, 1989).

"Yolunsak da değer" diyordu herkes. Türkler, Lövantenler, yabancılar Rus lokantalarına devam etmeye başladılar. Beyoğlu'nda on iki kadar vardı Büyük Moskova Kulübü (Le Grand

Oerle Moscovite) Hollanda Elçiliğinin karşısında bir sokağın ucundaydı, Karpıç Tepebaşı'nda, Kievkii Ugolok Galatasaray'ın yanından inen sokağın bir köşesinde ve nihayet Türkuaz eski Bonmarşenin yerinde, başka yerlerde Petrograd, Kit-Kat ve daha niceleleri... (Sperco, 1989)

“Ouwort la Nuit” (Gece Açık) adlı kitabında Paul Morand buralarını gayet güzel anlatmıştır. Rus kadın garsonların hoşluğunu ve düştükleri acıklı durumu pek güzel yansıtmıştır. Müşterilerine, Fransızca, “Söyleyin bakalım ne yemek istersiniz” derken mütihakim edalarıyla sanki oranın sahibi imiş gibi davranırlardı. (Sperco, 1989)

Şekil 5.1 Beyaz Rusların İstanbul'a akınlarından sonra bambaşka bir renge kavuşan Pera'da birbiri ardına açılan eğlence yerlerinden Novotny, Ros Noir ve yakın geçmişe kadar yaşayan

Degustation'un ilanları (Zat,1999)

Mütareke yıllarında ülkemize sığınan Beyaz Ruslar için Ahmet Hamdi Tanpınar da şöyle der: ‘... Nedense bu Beyaz Rus muhacirlerin İstanbul hayatındaki tesirlerinden hiç bahsedilmedi. Halbuki Tanzimat’ın başında Fransız ve bilhassa İtalyan tesiri ne ise bu Beyaz Rusların tesiri de odur. Kadın kıyafetlerinden, lokanta ve bardan plajlara kadar birçok modayı onlar getirdiler. Bu Rus muhacirleri Beyoğlu’nu iyice zaptettikten sonra yavaş yavaş İstanbul semtine ve bizim çıktığımız kahvelere kadar yayıldı. Kürklü, çizmeli, saçları çok düz taranmış, hafif tombul yanaklı, beyaz yüzleri bol düzgünlü bol mücevherli, bir yığın kontes ve prenses, parasını güçlkle ödediğimiz kahve çaylarımızı, lokantalarda rakı ve yemeklerimizi getirmeğe, vestiyerde yırtık ve eski pardesü ve paltolarımızı göğsüne kadar sakallı sabık generaller veya miralaylar tutmağa başladı. Çar yaveri, eski miralay veya asilzade delikanlılar karşımızda çevik kafkas oyunları oynadılar. Hiçbir zaman İstanbul bu kadar bahtsız, sınıflar muvazenesini alt üst edecek derecede paralı ve eğlenceli olmamıştı.’ (Tanpınar, 1988)

Şekil 5.2 Ünlü Turkuvaz Restoranı’nda hizmet veren Beyaz Rus servis hostesleri (İstanbul Life, 1999)

5.3. Cumhuriyetin İlanından Sonra Eğlence Hayatı

Cumhuriyet'in ilanından sonra, eğlence hayatında Batılılaşma süreci, zaman zaman üstten de zorlanarak hızlandırılmıştır. Cumhuriyetin Atatürk'ü yıllarındaki, ilk dansı Atatürk'ün açtığı, hanımların dekolte tuvaletler giydikleri balolar, eğlenceler kayda değer. Yine tiyatro, sinema, konserler, müzik, dans gibi sanat ağırlıklı eğlenceler 1925-1940 arasında özellikle teşvik görmüştür (İstanbul Ansiklopedisi).

Bu dönemde yeni sayılabilecek bir eğlence türü de, önceki yüzyılın deniz hamamlarının devamı sayılabilecek plajlar, deniz eğlenceleridir (İstanbul Ansiklopedisi).

Şekil 5.3 'Salahattin Giz'in 1930'lu yıllardan bir fotoğrafında İstiklal Caddesi'nin görünümü' (Üsdiken, İstanbul ansiklopedisi)

5.3.1. 1930-1940'lı Yıllarda Beyoğlu ve Eğlence

5.3.1.1 Gazinolar

O dönemde, Taksim Belediye Gazinosu gece eğlence hayatının en gözde mekanlarından biriydi. Taksim Belediye Gazinosu 1940 yılında Romen Yorgolesku (Jorgolescu) tarafından hizmete açılmıştır.

... Taksim Belediye Gazinosu'nda, gazino olarak kullanılan büyük salonda ortada bir dans pisti ve onu üç taraftan çevreleyen yüksekçe yemek bölümü ile tam karşıda da orkestra yer alıyordu.

... Taksim Belediye Gazinosu'nda Cumhuriyet baloları, resmi ve özel davetler ve düğün ziyafetleri de düzenlenirdi. Gece kulübünde de yabancı revüler gösteri yapardı. Taksim Belediye Gazinosu 1960'lı yılların ortalarında kapatıldı ve 1968'de Sheraton Otel'i'nin temeli atılırken bütünüyle tarihe karıştı (Zat, 1999).

Normandiya Gazino- Barı ise 1940'lı yılların sonlarında Serkis Takesyan tarafından hizmete açılmıştır. Serkis Takesyan 30'lu yıllarda meyhanecilik yaparken – nasıl olmuşsa olmuş- barmenliğe soyunmuş, daha sonra da Sıraselviler Caddesi'nde Normandiya Gazino- Barı hizmete açmıştır (Zat, 1999).

5.4. Beyoğlu Çehresindeki Değişim

Lozan Antlaşmasıyla kapitülasyonların kaldırılması, 1927-29 yılları arasında elçiliklerin Ankara'ya nakli, 1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi, 1945-49 arasındaki II.Dünya Savaşı gibi önemli olaylar, bölgedeki yabancı nüfusun giderek azalmasına neden olmuştur. Ayrıca, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla 1947-49 yılları arasında İsrail'e göç eden Musevilerle, 6-7 Eylül 1955 olayları ve Kıbrıs bunalımından sonra ülkeyi terk eden Rumlar, yerlerine farklı bir sosyal yapının gelmesine ve yöreyi değiştirmesine neden olmuşlardır. Bu değişim içinde Galata ve Pera'daki varlıklı ailelerin bazıları ülke değiştirmeseler bile, daha modern konut alanlarının bulunduğu Nişantaşı, Şişli gibi bölgelere yerleşmeyi yeğlemişlerdir (Akın, 1998).

1950'lerde başlayan büyük kentlere olağanüstü göçlerden, en çok da 'taşı toprağı altın İstanbul' nasibini aldı. Anadolu'dan gelenlerden işçileşenler gecekondu semtlerini oluştururlarken, lümpenleşenler de İstiklal Caddesi'nin yan sokaklarının mesken tutuyorlardı. Sayısız kahvehane, aşhane, batakhaneye erkek olsun, kadın olsun lümpenlerin barınağıydı ve

hepsi de İstiklal Caddesi ekseni etrafında toplanmışlardı. Bunun sonucu 1960'lı, 1970'li ve 1980'li yıllarda İstiklal Caddesi çok kötüledi. Cadde döner, midye tava, lahmacun, içliköfte ve bira kokularıyla kaplandı. (Üsdiken, İstanbul Ansiklopedisi)

Özellikle 80'li yılların sonlarında Beyoğlu' nu iyileştirme çabası başladı.

6. 21YY.' A GİRERKEN BEYOĞLU EĞLENCE HAYATI

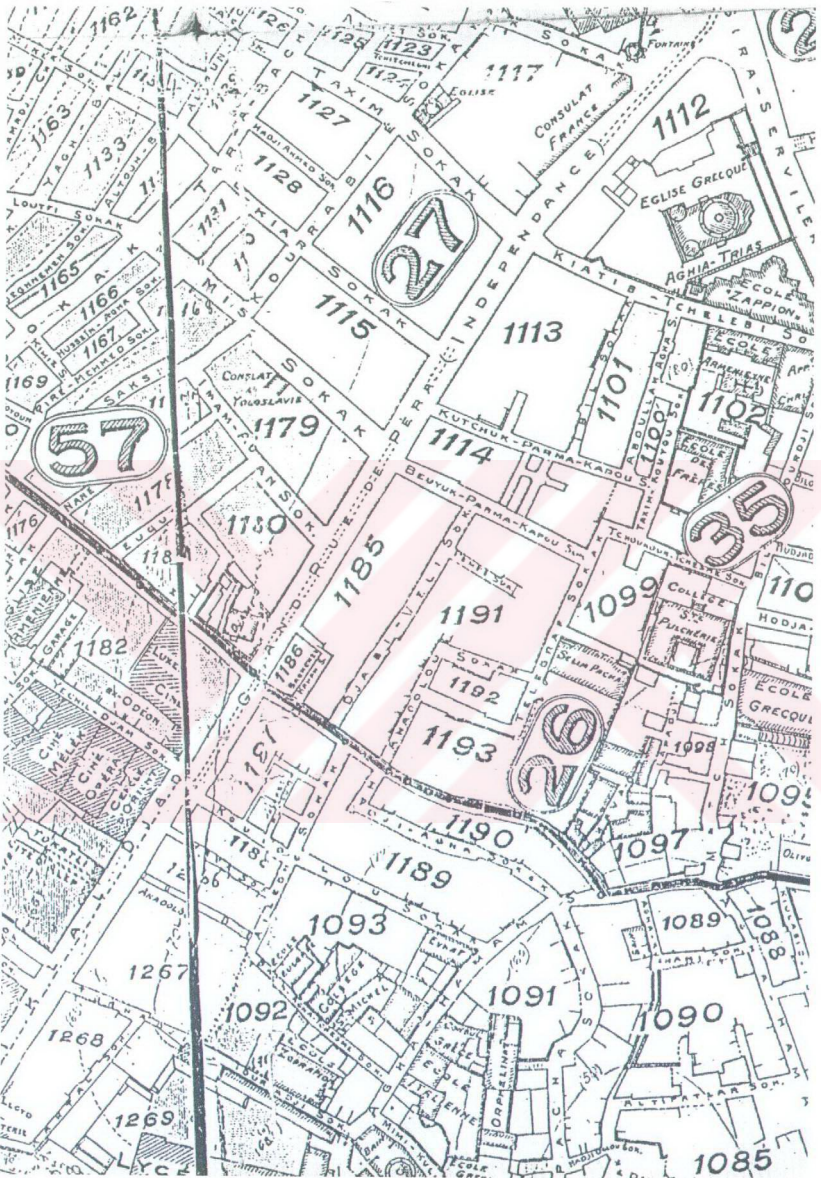
Kent imgesinden anlaşılan, o kentin genel görünümüyle yaşam tarzıdır. Sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın birarada bulunduğu mekanları, insanların giyimi ve davranış biçimleri, kentin mimarisi bize bir görüş ve duyuş verir. Biz böylece bir kenti sever onunla bütünleşir veya ondan nefret ederiz. O kentin bizim içimizdeki izdüşümü, çağrışımları bizi aşka davet eder veya etmez. Bir kenti sevmek insanlarıyla, yaşam biçimleriyle ilişkilidir (Çizgen,1994).

İnsanların yaşam biçimlerini belki de en iyi anlattıkları eğlenme biçimlerinin araştırıldığı bu çalışmanın neden Beyoğlu bölgesini kapsadığı önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bugünün eğlence anlayışının ise tipik örnekler gösteren bir Beyoğlu dokusunda incelenmesi düşünülmüştür.

6.1. Analiz Edilecek Bölge Sınırları

Bugün bir çok alanda olduğu gibi eğlence anlayışında da iç içe geçen doğu ile batı kültürünün en tipik örneklerini birarada bulunduran ‘ Büyükparmakkapı ’ Sokak. ve ‘ Hasnun Galip’ Sokak’ pilot bölge olarak tanımlanmıştır.

Taksim Cumhuriyet Anıtı’ndan İstiklal Caddesi’ne doğru inerken bugün Mimarlar Odası’nın bulunduğu binadan sola içeri girdiğimizde Büyükparmakkapı Sokağı’na ulaşırız. Sokağın sonuna kadar devam etmeden; sağda onu ilk kesen sokağa döndüğümüzde ise ‘ Hasnun Galip Sokağı’na ulaşırız.

Pervititch, 1929

1929 tarihli Pervititch haritasında Büyükparmakapı Sokak ile Küçükparmakapı Sokağı bugünkü isimleriyle gördüğümüz halde; Hasnun Galip Sokağı'nın adını pafta üzerinde 'Djabi Veli Sokak' olarak görmekteyiz.

Sokağın isminin nereden geldiğine dair: Hasnun Galip Bey Galip Paşa'nın oğludur.1913 yılında GS.'in Prugnes'i '4-1' yendiği maçta ilk kez forma giydi.

Dönemin en başarılı futbolcuları arasında yer aldı. Mektebi Sultani öğrencisiyken, gönüllü olarak 1.Dünya Savaşı'na katıldı. 8 Haziran 1915'te Çanakkale cephesinde şehit oldu. GS.lıların belediyeye müracaatıyla kulup merkez binasının bulunduğu sokağa adı verildi. (GS Spor Kulübü)

6.2. Analiz ve Anket Çalışmaları Kapsamı

Bu araştırmanın amacına uygun olarak bu bölge de konumlanan eğlence mekanlarının kullanıcıları ve işletmecileri ile anketler yapılmıştır. Anketler sonucunda kullanıcının o mekanı tercih etme sebepleri; kültürel ve sosyo ekonomik açıdan araştırılmıştır. Aynı şekilde işletmecinin mevcut doku içinde yer alan eğlence mekanını oluştururken dikkat etmiş olduğu kriterler, hedeflemiş olduğu kullanıcı kitlesi, hizmet ettikleri gün ve saatler, hizmet biçimi, ağırlıklı olarak mekanlarında tercih ettikleri müzik türü incelenmiştir.

Çoğunlukla 19.yüzyıl yapılarından oluşan eski bir dokunun içinde yer alan bu eğlence mekanları tasarlanırken; yapıya her hangi bir müdahale yapıldı mı? Mekan tasarımı için mimar ile çalışıldı mı? Servis mekanları yeterli mi? sorularına da cevap alınmaya çalışılmıştır.

Ayrıca bir eğlence mekanının Beyoğlu'nun genelinde olduğu gibi Büyükparmakapı ve Hasnun Galip Sokakları gibi kaotik olarak tanımlanabilecek bir doku içinde yer almanın işletmeye dair getirdiği olumlu, olumsuz etkiler araştırılmıştır.

6.3.1 Yapı Strüktürü Analizi

6.3.2 Kat Yüksekliği Analizi

6.3.3 Fonksiyon Analizi

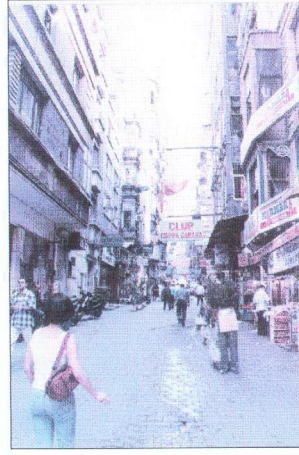

6.3.3.1 Eğlence Fonksiyonu Dağılımı Analizi

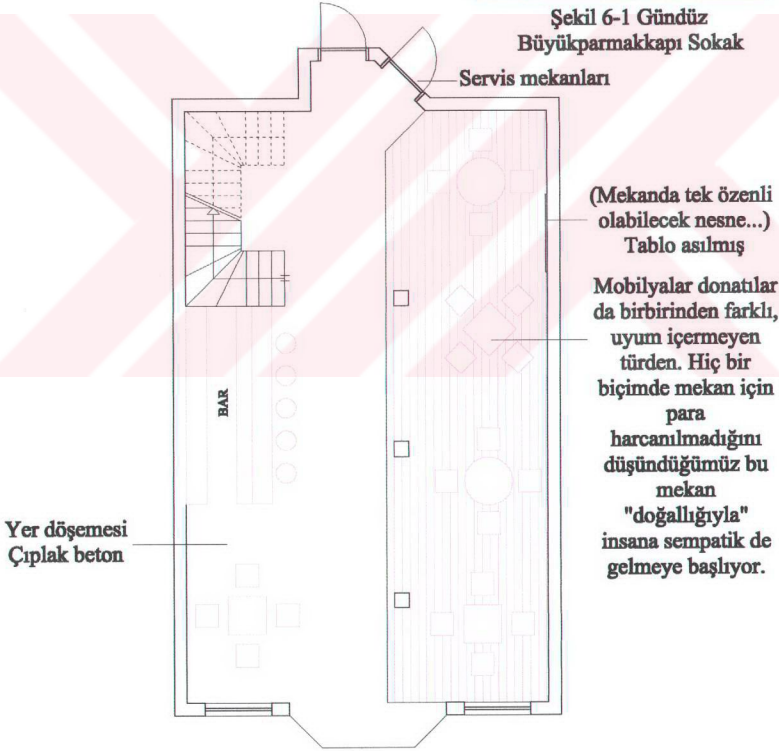
6.4. Mekansal Analizler

Anket çalışması yapılan eğlence mekanlarından
Gözlem yoluyla elde edilen veriler

6.4.1 Planlar

Şekil 6-1 Gündüz
Büyükdere Sokak

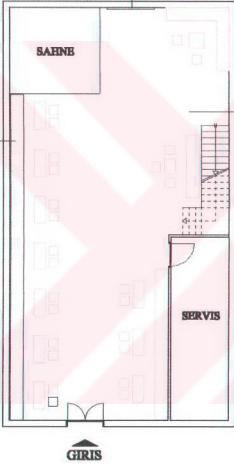
Şekil 6-2 Katharsis Rock Cafe
Ara Kat Planı Ö:1/100

6.4.2 Cephe/Fotoğraf
Hasnun Galip Sokak

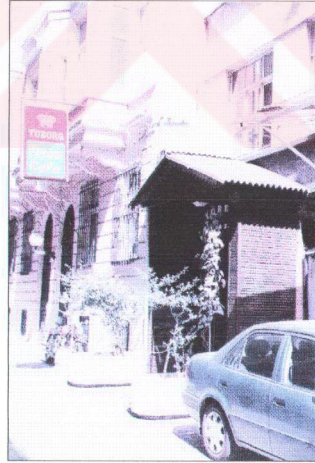
Giriş Cephesi

Doğa tasviri adına
bir at posterini asılmış

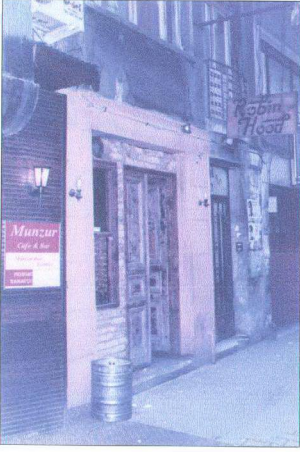

Tüm duvar
oyunca
ahşap
üzere
kilimlerle
kaplı
sedirler
zanyor

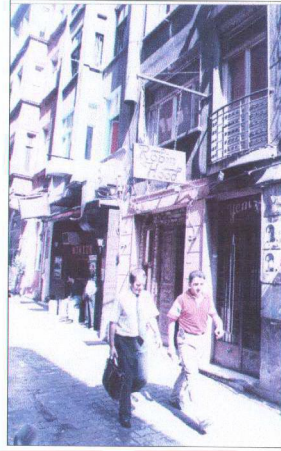
Mekandaki tüm
duvarlar Anadolu'yu
simgeleyen
kilimlerle kaplı

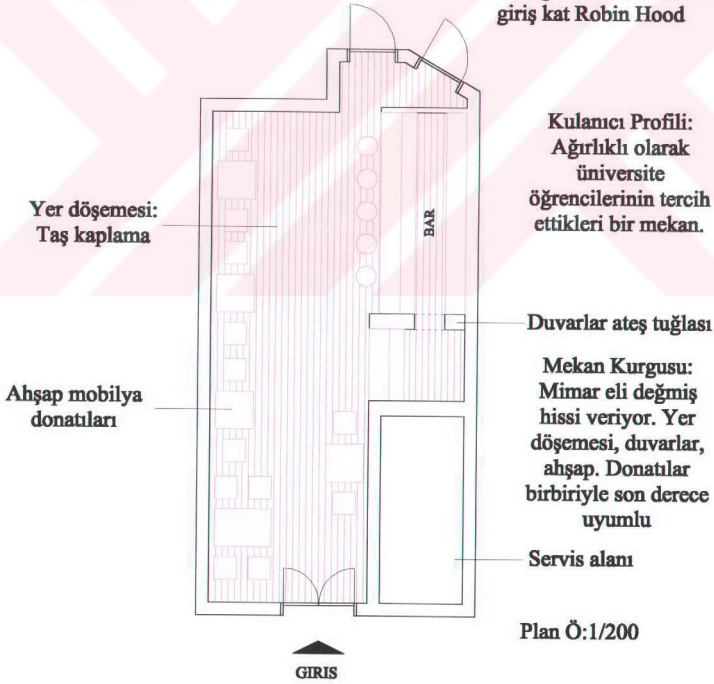
Şekil 6-3 Hasnun Galip Sokak'ta konut dokusu içinde yer alan türkü cafelerden örnek:
Yörem Cafe Bar

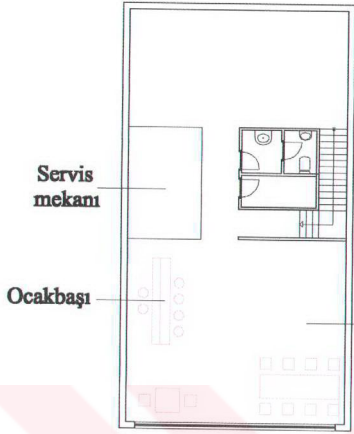
Robin Hood, giriş cephesi
geceye hazırlık

Hasnun Galip Sokağı
Konut ağırlıklı bölümünde
giriş kat Robin Hood

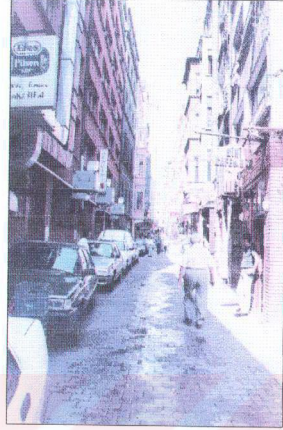

Şekil 6.4 Alternatiflerin yeri: Robin Hood

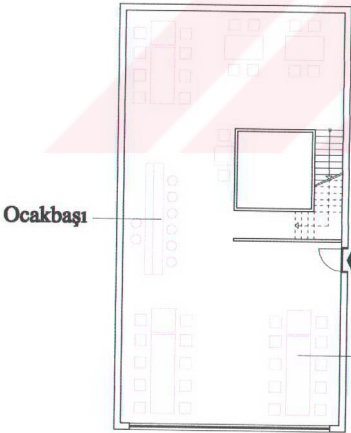

Umut Ocakbaşı 1.Kat Planı
ö:1/200

Bu kat aile salonu
olarak hizmet
veriyor.

Hasnun Galip Sokak
sol taraftaki geniş bina
Akademi İstanbul

Giriş Kat Planı
ö:1/200

Masaların sık
oluşu, mekânın
ortasında
yer alan
ocakbaşının
koku fiziksel
konforu çoğu
zaman
zorlamaktadır.

Şekil 6-5 Hasnun Galip Sokak'ta farklı bir mekan 'Umut Ocakbaşı'

6.5. Anket Değerlendirme

Pilot bölge seçilen her iki sokakta da mevcut eğlence mekanlarında yapılan anket çalışmasında elde edilen veriler aşağıdaki gibidir:

Farklı eğlence mekanlarındaki 100 kullanıcıya neden buldukları mekanı tercih ettikleri sorulduğunda en etkin cevapları "müzik türü" ve "işletmenin özelliği" olmuştur. Seçenekler arasında yer alan "arkadaş çevresi", "rahat ulaşım", "servis kalitesi", "güvenlik", "fiyatlar", "dekorasyon" ve "fiziksel konfor" öğeleri ise kullanıcı açısından daha geri plandadır.

Eğlence mekanlarına dair bir sınıflamaya giderken, kullanıcı anket sonuçlarında ortaya çıkan bu iki kriter "müzik türü", "işletmenin özelliği" baz alınmıştır.

Yapılan gözlemler ve anketler neticesinde ortaya çıkan eğlence mekanları tipolojisi:

Müzik türüne göre:

1. Evrensel müzik yapılan eğlence mekanları
2. Türkçe müzik yapılan eğlence mekanları

İşletmenin özelliği:

1. Geleneksel / erkek egemen eğlencilen mekanlar
 - a. Pavyon
 - b. Birahane
 - c. Kahvehane
2. Lokal
3. Ocakbaşı

Evrensel müzik yapan eğlence mekanları kapsamında anketler; "Hayal Kahvesi", "Mojo", "Robin Hood", "Katharsis", "Jazz Cafe" de yapılmıştır. Bu mekanlarda kadın kullanıcı yüzdesinin diğer tip eğlence mekanlarına nazaran daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kullanıcı yaş ortalaması:

Diğer tip mekan türlerine göre daha düşüktür (Kadın 23, Erkek 25).

Gençlerin ağırlıklı olarak kullandıkları bu mekanlarda rock, pop rock, jazz, punk, blues gibi müzik türleri canlı yada cd'den dinlenebilmektedir. Genç kullanıcı grubuna hitap etmelerinin uzantısı olarak bu mekanlar müzik türünün yanı sıra "arkadaş çevresi"nden dolayı da tercih

edilmektedirler. Mimar olarak önem verdiğimiz ‘fiziksel konfor’ gibi bir öge % 6 gibi bir oranla son derece geri planda kalmaktadır.

Meslek grupları:

Ağırlıklı olarak üniversite öğrencilerinin kullandıkları bu mekanları farklı meslek ve eğitim seviyesinden de insanlar kullanmaktadır.

Mekanın kullanım sıklığı:

Bu tür mekanlar kullanıcı tarafından ağırlıklı olarak ayda 1-2 kez kullanılmaktadır (%57). Haftada bir iki kez ve haftada bir kez kullanım ise eşit orandadır (%19). Bunda ağırlıklı olarak öğrenciyi hitap eden bu mekanlarda öğrencinin ekonomik gücünün etkisi vardır.

Yerel müzik yapan eğlence mekanları

“Meis”, “Asparagas”, “Yörem Cafe “ gibi eğlence mekanlarında anket çalışması yapılmıştır.

Kullanıcı profili: Kadınların erkeklere göre daha az olduğu bir kullanıcı kitle söz konusudur.

Kadın ve erkek yaş ortalaması ise birbirine eşdeğer orandadır.

Kullanıcı eğitim düzeyi: Lise mezunlarının oranı (% 50) üniversite mezunlarına göre daha yüksektir.

Mekanın tercih edilme sebebi birinci derece müzik ise; ikinci derece servis kalitesi ve fiyatlardır. Fiyatların ön plana çıkmasının sebebi ise bu mekanlarda ağırlıklı olarak yemek yenilmesidir.

Ankette yer alan seçeneklerden “güvenlik” maddesini özellikle bayan kullanıcılar tarafından kullanılmış olması da dikkat çekicidir.

Kullanım sıklığı ise her gün kullanım hiç olmamakla beraber; ayda bir kez – haftada iki üç kez – haftada bir kez olmak üzere aşağı yukarı eşdeğer bir orandadır (%30-40).

Bu mekanları, özelliklede türkü cafe diye anılan eğlence yerlerini tercih eden kişiler; aileden aldıkları eğitimin bir uzantısı olarak yerel müzik eşliğinde eğleniyorlar.

İşletmenin özelliğinden dolayı tercih edilen eğlence mekanları

Bu tipte yer alan eğlence mekanlarında yaş ortalaması artmaktadır. Erkeklerin daha yoğun kullanıcı oldukları mekanlardır.

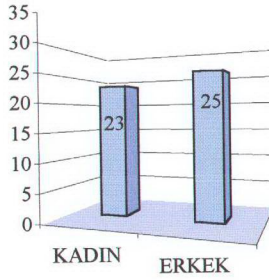
Bu tip mekanlar arasına erkek egemen eğlence anlayışının uygulandığı pavyon, birahane, kahvehane gibi yerleri almakla beraber; pilot bölgede yer alan bu anlayıştaki mekanlarda anket çalışması yapılmamıştır.

Anket çalışmasının yapıldığı yerler “Mimarlar Odası”, “Umut Ocakbaşı”, “Nature&Peace” gibi mekanlardır: Mimarlar odasının lokalindeki anket çalışmaları özellikle kullanım sıklığı

açısından diğler tip eğlence mekanlarına göre daha farklı bir değler vermiştir. % 63 oranında mekanın haftada iki üç kez kullanımı söz konusudur. Burada odanın lokal kimliğinin önemi vardır.

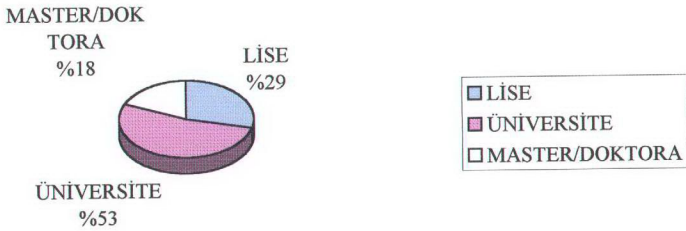
KULLANICI YAŞ ORTALAMASI

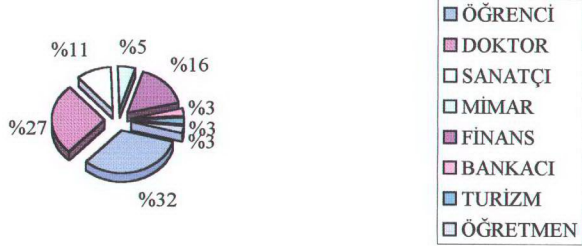
KULLANICI YÜZDESİ

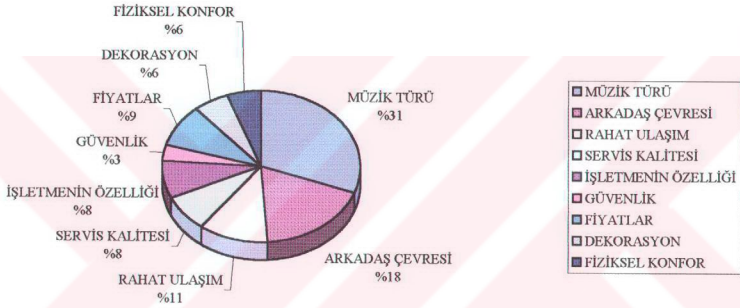
KULLANICI PROFİLİ

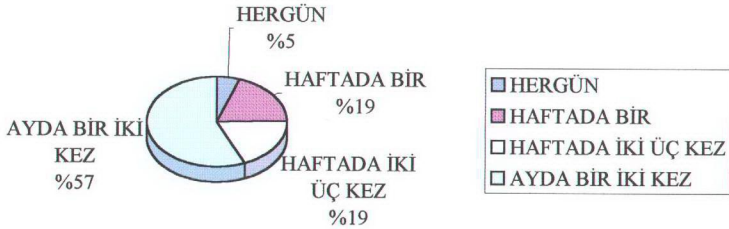
KULLANICI MESLEK GRUPLARI

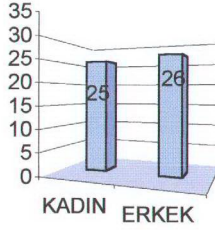
MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN TERCİH EDİLME SEBEPLERİ

MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN KULLANIM SIKLIĞI

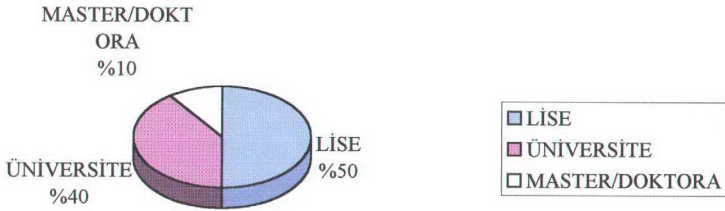
KULLANICI YAŞ ORTALAMASI

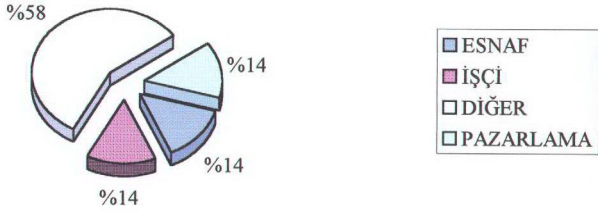
KULLANICI YÜZDESİ

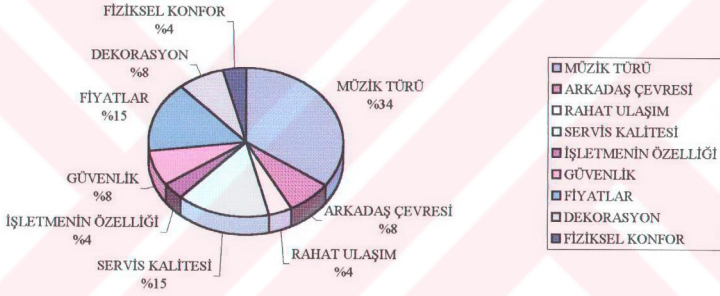
KULLANICI PROFİLİ

6.5.2 Yerel müzik yapan eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması

MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN TERCİH EDİLME SEBEPLERİ

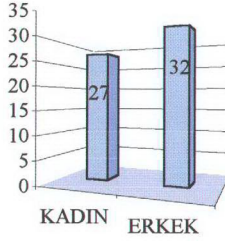

MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN KULLANIM SIKLIĞI

6.5.2 Yerel müzik yapan eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması

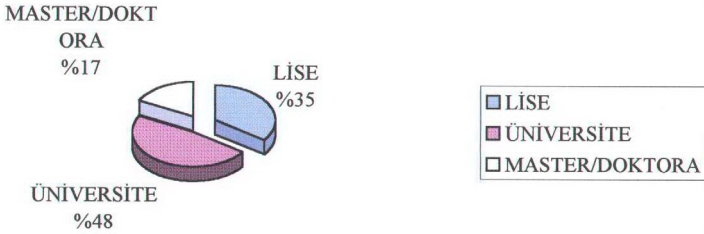
KULLANICI YAŞ ORTALAMASI

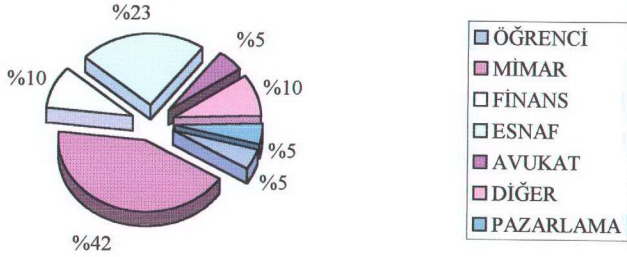
KULLANICI YÜZDESİ

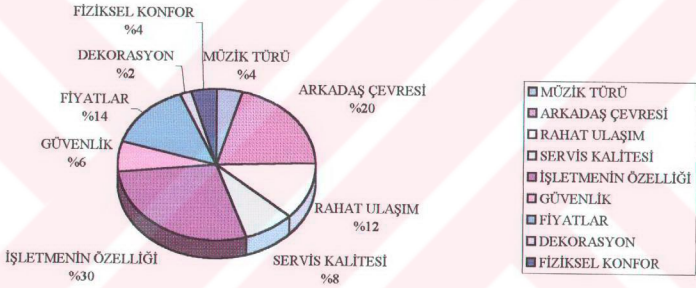
KULLANICI PROFİLİ

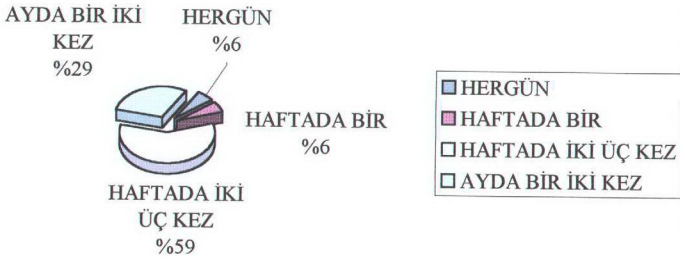
6.5.3 İşletmenin özelliğinden dolayı tercih edilen eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması

MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN TERCİH EDİLME SEBEPLERİ

MEKANIN KULLANICI TARAFINDAN KULLANIM SIKLIĞI

6.5.3 İşletmenin özelliğinden dolayı tercih edilen eğlence mekanlarında yapılan anket çalışması

7. EĞLENCE KÜLTÜRÜNÜN BEYOĞLU'NA GETİRDİĞİ OLUMLU/ OLUMSUZ ETKİLER (DEĞERLENDİRME)

Sokak Analizler Sonuçları

Pilot bölgede, çoğunluğu zemin+5 kattan oluşan toplam 46 yapının incelenmesi neticesinde alınan sonuçlar:

Büyükparmakkapı Sokak:

1. 19. yüzyıl'ın bilhassa konut amaçlı yapılarından oluşan, yığma binaların ağırlıkta olduğu bir sokak dokusu var. Bugün konut işlevi son derece azalmıştır. Ağırlıklı olarak ticaret fonksiyonu göze çarpar. Özellikle bütün binaların zemin katlarında bu işlev vardır.

2. Ticaret dokusunun büyük bir bölümü eğlence mekanları ve onları besleyen büfeler, tekel bayileri oluşturur. Yanısıra restaurant, market, esnaf lokantaları, mağazalar ve kitapevi vardır. Bilhassa Büyükparmakkapı Sokak'tan Küçükparmakkapı'ya doğru geçiş veren Afrika Hanı'nda üst katlarda ayakkabı ve çanta imalathaneleri göze çarpar. Ayrıca bu sokakta işlev olarak kurumsal kimlik taşıyan mimarlar odası da vardır.

Hasnun Galip Sokak:

1. Büyükparmakkapı Sokağı'nı dik kesen, İstiklal Caddesi'ne paralel bu sokak da tıpkı Büyükparmakkapı Sokak gibi; 19. Yüzyıl konut amaçlı kagir yapılarından oluşsa da bugün konut işlevi azalmıştır. Ancak bu sokakta konut işlevi söz konusu diğer sokağa nazaran daha fazladır.

2. Dokuda ağırlıklı olarak ticaret işlevi göze çarpar. Ticaret işlevini, eğlence mekanları, onları besleyen büfe ve tekel bayileri, kitapçı ve sahaf, otel, sinema, mağaza (sokağa açılımı ancak servis amaçlı) oluşturur.

3. Hasnun Galip Sokak'ta sonradan yapılan betonarme binalar daha fazla orandadır: Sokağın büyük bir bölümünü kaplayan Vakko Binası, Akademi İstanbul ve Galatasaray Kulüp Binası gibi...

4. Her iki sokakta da yapıların orjinalliği bozularak bir ila iki kat oranında ekler yapılmıştır.

Kullanıcı ile Yapılan Anket Sonuçları Değerlendirilmesi:

1. Kullanıcının yaşına, eğitim seviyesine, içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapıya, cinsiyetine göre eğlenme biçimi de seçtiği eğlence mekanı da farklılıklar göstermektedir.
2. Kırsal kesimden gelen ailelerin çocukları İstanbul'da yetişmiş de olsalar, büyük çapta aileden gördükleri eğlence biçimini devam ettirmektedirler: Sazlı- sözlü eğlence biçimi.
3. Lokal gibi kurumsal kimlik taşıyan mekanların kullanım sıklığı; diğer eğlence mekanlarına nazaran daha fazla olmaktadır. Bunda aynı dili paylaşan insanların mesleki açıdan paylaşımları, işletmenin özelliği, ekonomik oluşu gibi diğer birleştirici unsurlar rol oynamaktadır.
4. Müzik türü bir eğlence mekanı kullanıcısı için en belirgin özellik olabilmektedir. Ve mekan buna göre şekillenebilmektedir: Entenasyonel müzik yapan bir mekanda concept olarak modern hatlar hakim olmaktadır. Bu kullanılan malzemeden, dekorasyona kadar tüm mekana yansımaktadır.
5. Yerel müzik yapan bir mekanda ise otantik öğeler aynı şekilde tüm mekana hakim olmaktadır. Hatta servis anlayışına bile yansımaktadır. Bu tür mekanlarda kullanıcıya evlerine gelmiş konuk gibi davranılması bile söz konusu olabilmektedir.
6. Geleneksel- erkeklerin egemen olduğu eğlence anlayışı, özellikle orta yaşın üzerinde, kırsal kesim kökenli kişilerin eğlenme biçimlerini oluşturmaktadır.

‘ Toplumun eğlence anlayışı nasıl değişiyor? ‘ sorusuna verilen yanıtlar:

1. Medya'nın her alanda olduğu gibi eğlence hayatında da yönlendirici bir özelliği var.
2. Ekonomik dengesizliğin oluşturduğu bir yozlaşma eğlence hayatında da gözlemleniyor.
3. İnsanlar değişiyor. Eğlence anlayışının da değişimi bu doğrultuda son derece olağandır.
4. Toplumsal eğlenceden bireysel eğlenceye doğru bir geçiş olabilir: Gelişen teknolojiyle evlerimize kadar giren internet bağlantıları, dvd'ler vs.
5. İşletmecilerin farklı mekanlar oluşturmalarıyla da eğlence yön değiştirebiliyor.

Örnek: Bugün popüler olan ‘ şarapevleri’

8. SONUÇ

Bir kenti kent yapan onun coğrafyası, ekonomisi, yaşayan nüfusu kadar aynı zamanda o nüfusun yaşam biçimi, kültürel yapısıdır.

İstanbul'u İstanbul yapan eşsiz coğrafyası kadar, kültürel mozaiği, yer yer düzensizlikleri, çok yoğun nüfusu onun da ötesinde bu nüfusun getirdiği renktir, harekettir. Eğlence hayatı da bir kente renk getirir, yaşanmışlık getirir, paylaşım getirir.

Tarihteki pek çok alanda olduğu gibi eğlence hayatında da önemli bir yeri olan dünün 'Pera'sı bugünün Beyoğlu'su bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Beyoğlu'ndaki mevcut eğlence yapısı dünün izlerini taşıyor mu? Bugün ne tür eğlence anlayışları hangi kullanıcı kitlesini beraberinde getiriyor? Kullanıcı kitlenin mekana dair beklentileri nelerdir? Kullanıcı kitlenin toplumun değişen eğlene anlayışlarına ve kendi eğlence anlayışlarına dair yorumları nelerdir? Sorularına tasarımcıların tasarım parametrelerine yön vermeleri açısından yanıtlar aranmıştır.

Beyoğlu'nun renkli kültürel mozağini sokak ölçeğinde taşıdığı düşünülen Büyükparmakkapı Sokak ve Hasnun Galip Sokak'ta analizler ve anketler yapılmıştır.

Sokak analizleri, 19.yy'da ağırlıklı olarak konut amaçlı yapılan, yüksek katlı kagir binaların oluşturduğu dokunun içinde ticaretin zamanla önem kazandığını göstermektedir. Ticaret fonksiyonun da ağırlığı bugün eğlence mekanlarındadır. Binalar orijinallliğini korumakla beraber çok sayıda kaçak katlarla düzensiz ek yapımlarına maruz kalmıştır. Beyoğlu'nun geçirdiği 50'li yıllar sonrası köhneleşmenin de neticesinde bakımsız binalar çoğunluktadır. Bakımsızlığa, köhneleşmeğe rağmen bu sokaklar canlı ve yaşayan sokaklardır. Bu noktada eğlence mekanlarının payı büyüktür. Bu eğlence mekanları ne derece kalıcı olacaktır? Sorusu bu noktada aklımıza gelebilir. Doku içindeki bir iki işletme (Hayal Kahvesi; Club Coppa Cabana, Jazz Cafe) dışında tüm eğlence mekanları küçük işletmelerden oluşuyor, bu da kalıcı olmayı zora sokabilir. Ancak dokunun kendi içinde bir çok ihtiyaca cevap vermesi; büfeler, tekeli bayileri, kitapçılar, sahaflar, lokantalar gibi, o bölgeyi hep canlı tutacaktır. Ancak yapıların konut işlevinden, çok kullanıcı eğlence mekanı işlevine dönüştürülürken alt yapı eksiklikleri de giderilmeye çalışılmalıdır. Özellikle pilot bölge seçilen bu alanda birbirinden farklı eğlence anlayışlarının olduğu bu mekanların, buldukları sokaklara yansımaları kaotik

bir atmosfer yaratmaktadır. Rock müzik yapan bir mekanın yanında bir türkü cafenin konumlanması ve bu farklı müziklerin birbirinin sesini bastırmak istercesine sokağa yayılması gibi. Bu noktada ses izolasyonu gerekli olmaktadır. Ayrıca servis mekanlarının, hem hizmet kalitesi hem de sağlık açısından, özellikle bu eski yapılarda yeniden düzenlenmeleri gerekmektedir.

Farklı eğitim düzeyi, kültürel alt yapısı, sosyo-ekonomik durumu olsa da büyük bir kitle ortak bir dil geliştirerek gönlüne göre bir eğlenceyi Beyoğlu'nda yakalamaktadır. Bu kişiler medyanın kendilerini yönlendirmeye çalıştığı tüketime ve hatta biraz da hovardalığa dayanan eğlence anlayışına alternatif olarak Beyoğlu eğlence hayatını görmektedirler.

KAYNAKLAR

- Akın N., (1998), 19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayınları, İstanbul
- Alus S. M., (1997), Masal Olanlar, İletişim Yayınları, İstanbul
- Alus S. M., (1994), İstanbul Yazıları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul
- Ataman S. Y., (1997), Türk İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul
- Ayvazoğlu B., (1995), Şehir Fotoğrafları, İnsan Yayınları, İstanbul
- Ayverdi S., (1977), İstanbul Geceleri, İstanbul
- Birsel S., (1975), Kahvehaneler Kitabı, Koza Yayınları, İstanbul
- Buyrukçu M., (1994), ‘ Muhabbet Tüten Ocaklar’, Atlas Dergisi, S: 142-150
- Çelik Z., (1998), Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Çizgen N., (1994), Kent ve Kültür, Say Yayınları, İstanbul
- Çoruk A.Ş., (1995), Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Deleon J., (1989), Eski İstanbul’un Yaşayan Tadı, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul
- Denel S., (1982), Batılılaşma Sürecinde İstanbul’da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Duru, O., (), İstanbulün, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Faroqhi S., (1998), Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Gerçek S. N., (1997), İstanbul ‘dan Ben de Geçtim, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Gülersoy Ç., (1989), Nasıl Bir İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul
- Güngör N., (1994), ‘ Bir Frenk Mahallesi İstanbul ’, Atlas Dergisi, S: 116-121
- Işın E., (1995), İstanbul’da Gündelik Hayat, İletişim Yayınları, İstanbul,
- İstanbul Ansiklopedisi, Behzat Üsdiken, ’ İstiklal Caddesi ’, Cilt 4 , İstanbul, S: 265-271
- İstanbul Ansiklopedisi, ‘ Eğlence Hayatı ’, Cilt 3, İstanbul, S: 140-144
- İstanbul Ansiklopedisi, ‘ Direklerarası ’, Cilt 3, İstanbul, S: 60-61

- Koçu R. E., (Tarih yok), Eski İstanbul 'da Meyhaneler, Meyhane Köçekleri, Tan Matbaası
- Köklü N., (1999), ' İstanbul'un Barlar Tarihi ', İstanbul Life Dergisi, S: 72-75
- Omacan E., (2000), kişisel görüşme, İstanbul
- Özlü D., (1994), ' Barlar ki Kentin Aynasıdır ', Atlas Dergisi, S: 48-52
- Sevengil,A.R., (1985), İstanbul Nasıl Eğleniyordu, İletişim Yayınları, İstanbul,
- Sperco W., (1989), Yüzyılın Başında İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul
- Sülker K., (1985), Osmanlıdan Günümüze İçki ve Toplum, Süreç Yayınları, İstanbul
- Ünver A. S., (1967), Kahvehanelerimiz ve Eşyası, Ankara Sanat Yayınları, Ankara
- Zat, V., (1999), İstanbul, Eski İstanbul Barları, İletişim Yayınları, İstanbul

Kullanıcılarla yapılan anket örneği

ANKET KULLANICI İLE
MEKAN İSMİ :

YAŞ :

CİNSİYET :

KADIN

ERKEK

Tahsil Durumunuz

Lise mezunu

Master-Doktora

Ortaokul mezunu

Üniversite mezunu

İlkokul mezunu

Mesleğiniz

Öğrenci

Sanatçı

Esnaf

Mimar/Mühendis

Memur

Gazeteci

Avukat

İşçi

Doktor

Diğer ()

Okuduğunuz gazeteler

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Radikal

Sabah

Türkiye

Star

Diğer ()

En çok okuduğunuz
3 dergi

Aktuel

Cosmopolitan

Atlas

Ekonomist

Form Sante

Leman

Marie Claire

Tempo

Power

Diğer ()

Bu mekanı tercih etme
sebebiniz?

Arkadaş çevresi

İşletmenin özelliği

Müzik türü

Güvenlik

Rahat ulaşım

Fiyatlar

Servis kalitesi

Dekorasyon

Fiziksel konfor (Ses düzeyi, Havalandırma...)

Ne kadar zamandan beri buraya geliyorsunuz? Daha önce tercih ettiğiniz mekan ?

Ne kadar sıklıkla gelirsiniz?

Hergün

Haftada 1 kere

Haftada 2-3 kere

Ayda 1-2 kez

Toplumun eğlence anlayışının zaman içindeki değişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sizin eğlence anlayışınız zaman içinde nasıl bir değişiklik gösterdi?

İşletmecilerle yapılan anket örneği

ANKET İŞLETMECİ İLE

YAŞI :
 MESLEĞİ :
 CİNSİYETİ : KADIN ERKEK

- 1 Çalıştığımız bu yer kaç yıllık bir işletmedir? 5 yıldan az 5-10 yıl 10 yıldan fazla
- 2 Müşteri seçiyor musunu: evet hayır
- 3 Evet' ise; hangi kriterlere göre?
 daha detaylı açıklama : yaş cinsiyet sosyo ekonomik sınıf
- 4 Hangi saatlerde hizmet veriyorsunuz? gündüz gece gündüz-gece
- 5 Müşteriye servisiniz : Alkollü içki
 Alkolsüz içecek+ çay- kahve
 yemek
 müzik
- 6 alkollü içki : yerli
 yabancı
- 7 yemek servisiniz varsa : otantik (alaturka)
 alafranga / modern
 fast food (soğuk sandviç vs.)
- 8 müzik : canlı müzik
 cd
- 9 canlı müzik : caz
 pop
 Türkçe pop
 rock
 türk halk müziği
 özgün müzik
- 0 Müşteri yaş ortalaması : 15-25 25-40 40-üzeri
- 1 Müşteri meslek grubu : öğrenci
 esnaf
 memur

- sanatçı
 diğler

2 İşletmeci olarak bir hedef kitle belirlemiş miydiniz?

3 Mimar ile çalışıldı mı? Veya kendiniz mi düzenlediniz?

4 Binaın yapım tarihi? (Eski bir yapının içindeyse) yeni restorasyon ilave+ basit onarım

5 Müşteri kapasitesi :
sandalye 50'den az 50'den fazla

6 Neden Beyoğlu ?
 Müşteri Beyoğlu'nu tercih ediyor.
(Mekanı Müşterinin ayağına getirmek.)
 İşletmenin özelliğı nedeniyle.
(Böyle bir işletme ancak beyoğlu'na uygundur.)

7 Tarihi bir doku müşteri için önem taşıyor mu ?

8 İşletmenin bu çevrede yer alması
(Bulunduğı sok.) avantaj dezavantaj

9 Uzun zamandır eğlence sektörünün içinde olan biri olarak eğlence hayatındaki değışimi nasıl değerlendirirsiniz ?

Kullanıcı ile yapılan anket sonuçları:

Mekan İsmi: MİMARLAR ODASI LOKALİ

Toplumun eğlence anlayışının zaman içinde nasıl değiştiğine dair kullanıcı yorumları:

1. Mekanların yozlaşmasının getirdiği birbirine benzetilmiş eğlence şekli. (% 9)
2. Hızlı ve kötüye giden bir değişim: Dejenerasyon. (% 45)
3. Nasıl değiştiğinin hiç farkında değilim. (% 18)
4. İnsanların gerçekten eğlendiğine inanmıyorum. Eğlence hayatı yapaylaştı. (% 9)

Kullanıcı-eğlence hayatının zaman içinde gösterdiği değişiklikler:

1. Değişiklik göstermedi. Hemen hemen aynı. (% 18)
2. Gittikçe sıkıcı olmaya başladı. (% 36)
3. Daha az insanın katıldığı eğlenceleri tercih ediyorum. (% 18)
4. Eğlenmeye her gittiğimde daha yorulmuş olarak döndüğümü gördükten sonra başka deşarj yolları geliştirdim: Okumak ve yazmak gibi. Açık havada yürümek ve müzik dinlemek gibi.

Kişisel gözlem: Anketin hafta sonu yapılmış olmasından dolayı öğrenci katılımının az olduğu gözlenmiştir. Ancak hafta arası bir günde % 10 olan öğrenci kullanıcı sayısı; % 60'lara ulaşmaktadır.

Mekan İsmi: HAYAL KAHVESİ

Büyükkarmakapı Sokak'ta yer alan ' Afrika Han'ın zemin katında 1992 yılından beri faaliyet gösteren mekan, sokağın en eski işletmelerinden biri. Haftada 7 gün farklı bir grup canlı müzik yaparak sahne almaktadır. İşletme İstanbul'un Asya yakasında da bir mekan açarak (Çubuklu Hayal Kahvesi) yaz aylarının popüler 'açık hava mekan' kavramına ayak uydurmuştur.

Toplumun eğlence anlayışının zaman içinde nasıl değiştiğine dair kullanıcı yorumlarından bazıları :

1. Toplumun eğlence anlayışı daha yaygınlaştı. İnsanlar artık hafta sonu geldiğinde mutlaka dışarıda biryerlere gitme arzusu içinde. / İthalatçı / K
2. Ülkemizde eğlence hayatı kendini diğer insanlara göstermek için bir araç olarak kullanılıyor. Halbuki yurt dışında herhangi bir eğlence yerinde kimse kimsenin umurunda değil ve gerçekten eğlenmek için gidiyorlar. / mimar/ K
3. Eğlence hayatındaki çeşitlilik olumlu ancak seviyedeki düşüş düşündürücü. Ekonomist / E
4. Toplumun eğlence anlayışı ile uyum içinde olmadığını düşünüyorum. İnsanlar genellikle dönem dönem popüler olan mekanları tercih ediyorlar. Yerleşik bir eğlence anlayışı olmadığını, toplumun genelde empoze edilen eğlenceyi kabullendiğini düşünüyorum. Ve medya kendi eğlence anlayışı olmayan toplumumuza bir takım saçmalıkları eğlenceymişçesine sunmaktadır. Benim gibi bazı insanların bu durumdan rahatsız olduğunu ve alternatif arayışı içinde olduklarını biliyorum ve bu arayışa en iyi cevap veren mekanların Beyoğlu'nda olduğu görüşündeyim. / Diş Hekimi / K
5. Zamanla her şey değişiyor eğlence hayatının da değişmesi normal. / Öğrenci / K
6. Farklı mekanların açılmasıyla insanlara da farklı eğlence anlayışları doğuyor. / Turizmci / Kadın

Kullanıcı-eğlence hayatının zaman içinde gösterdiği değişikliklere dair yorumlardan bazıları:

1. Zamanla gürültüsü ve insan sayısı daha az olan , daha az sigara dumanı ve ter kokusuna maruz kalmadığım mekanları tercih eder oldum. Ayrıca adiskotek yerine sevdiğim müziğin yoğun olarak çaldığı, sohbet etme rahatlığını bulabildiğim mekanları tercih etmeye başladım. Tabii mekanları paylaştığım popülasyon da çok önemli. / Mimar / K
2. Daha temiz (gerçek anlamda) insan ve mekanları tercih etmeye başladım. Ayrıca daha hoş görümlü ortamlarda bulunmak istiyorum. / Ekonomist / E
3. Zaman içinde daha seçici davranmaya başladım ve mekanda popülariteden çok kalıcılık benim için önemli olmaya başladı. Eskiden de olduğu gibi mekan tercihimde müzik türü halen önemli bir rol oynamakta. Bunun yanında ulaşımı kolay, servisi, müziği kaliteli ve ekonomik mekanlar ve rahat edebildiğim, insanların birbirlerini süzmek ve piyasa yapmak ihtiyacı olmadığı mekanları tercih ediyorum. / Diş Hekimi / K

4. Her zaman değişmek ve mekan değiştirmek gerekiyor.
5. Daha sakin ortamlar arayışı içindeyim. / sanatçı / K
6. Farklılık göstermedi her zamanki şekliyle devam ediyor.

Mekan İsmi: ROBIN HOOD

Hasnun Galip Sokak'ta yeralan mekan; işletmecisi tarafından 'Alternatiflerin yeri' olarak tanımlanıyor. Mimar eli değmeyen ancak neredeyse profesyonelle eşdeğer bir amatör çabanın ürünü olan bu mekanda canlı müzik yok. Ancak zaman zaman amatörce, çalışanlar doğaçlama müzik yapmaktalar. Müzik olarak güzel

olduklarına inandıkları her türe yer veriyorlar. Yine Robin Hood deyimiyle ' alternatif müzik onların yaptıkları.

Toplumun eğlence anlayışının zaman içinde nasıl değiştiğine dair kullanıcı yorumlarından bazıları :

- 1.Toplumun değişimiyle doğru orantılı olarak eğlence anlayışının değişmesini doğal karşıyorum. / Öğr./ E
2. Hızlı daha fazla tüketime dayalı ve popüler. / Öğr. / E

Kullanıcı-eğlence hayatının zaman içinde gösterdiği değişikliklere dair yorumlardan bazıları:

- 1.Dinlediğim müzik türüne göre olduğu için çok fazla değişiklik yok. / Öğr. / E
- 2.Değişmemekle beraber; daha ağırlaştım aslında: Barlardan parklara, deniz kenarlarına gider oldum. / Öğr. / E

Mekan İsmi: MOJO

Büyükparmakkapı Sokak'ta yer alan mekan eski 'Jazz Stop'ın yerinde hizmet vermektedir. Gece 23.00 -04.00' e kadar canlı müzik

Toplumun eğlence anlayışının zaman içinde nasıl değiştiğine dair kullanıcı yorumlarından bazıları :

1.Dejenerasyon çok fazla. (% 50)

2. Toplumun eğlence anlayışındaki değişiklikleri, kendim eğlenmeye başladığımdan beri gözlemliyorum. Yani çok öncesini bilmiyorum, ama sadece son 15 senede dahi önemli değişiklikler oldu diye düşünüyorum. Daha önceleri, dönemsel olarak belli mekanlar popüler oluyordu ve sadece oralara gidiliyordu, şimdi ise çok fazla mekan var ve herkes her yere gidiyor. Mekanlar daha kozmopolit oluyor. Ayrıca para harcama arttı diye düşünüyorum. Popüler olan müzik akımı ile eğlenme biçimi de değişiyor. Dans müzikleri sohbetleri öldürerek, içki ve dans tarzı bir eğlence getiriyor. Bunun olumsuz olduğunu düşünüyorum. /
Diş hekimi / K

Kullanıcı-eğlence hayatının zaman içinde gösterdiği değişikliklere dair yorumlardan bazıları:

1.Daha sakin mekanlardan hoşlanıyorum. (% 50)

2. Benim eğlence anlayışında da önemli değişiklikler oldu. Eskiden daha geç saatlere kadar ve hareketli biçimde eğlenirken, şimdi oturarak, sohbet ederek ve canlı müzik dinleyerek eğlenmeyi seviyorum. Özellikle yetenekli grupları dinlemek çok zevkli. Ayrıca arkadaşlarımla birşeyler yiyerek, sohbet etmek de öyle. Çok geç saatlere sarkan eğlenceyi evde yapmayı tercih ediyorum. Ve çok sık olmayan, arada sırada gidilen eğlencelerin daha çok mutlu ettiğine inanıyorum.

Mekan İsmi: YÖREM CAFE BAR

Hasnun Galip Sokak'ta yer alan ' Yörem Cafe Bar ' Anadolu motiflerinin hem mekan hem müzik açısından vurgulandığı bir atmosferde hizmet veriyor.

Toplumun eğlence anlayışının zaman içinde nasıl değiştiğine dair kullanıcı yorumlarından bazıları :

1. Toplum yozlaşıyor. Kültürel ve sanatsal ortamdan uzaklaşıyor./ İşçi / K

2. İnsanların eğlence hayatının kültürel birikimleriyle ilgili olduğunu düşünüyorum

3. Gelir dağılımındaki dengesizlikten dolayı pek iyi gözüküyor.

Kullanıcı-eğlence hayatının zaman içinde gösterdiği değişikliklere dair yorumlardan bazıları:

1. İnsanlar daima değişiklik ister. (% 14)
2. Hiç değişmedi. Ailemle de bu şekilde eğleniyorum. (% 57)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	12.04.1971	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1982-1990	İstanbul Lisesi
Lisans	1991-1996	Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1997-2000	Yıldız teknik Üniversitesi fen bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı
Çalıştığı kurumlar	1996-1997	Alp Mimarlık
	1997-1998	Kürkçüoğlu İnşaat Ltd. Şti.
	1998- Devam ediyor	Modapa A.Ş.